

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

ZONGULDAK ALAPLI'DA ALEVİLİK

Hasan Basri MASALCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Mücahid DÜNDAR

HAZİRAN - 2024

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ZONGULDAK ALAPLI'DA ALEVİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan Basri MASALCI

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Mezhepleri Tarihi**

**“Bu tez 10/06/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Kadir GÖMBEYAZ	Başarılı
Doç. Dr. Habib KARTOĞLU	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Mücahid DÜNDAR	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Hasan Basri MASALCI

10/06/2024

ÖN SÖZ

İslâm Mezhepleri Tarihi alanında bana tüm derin ilmi bilgilerini ve tecrübelerini aktarmaya çalışan, ihtiyaç duyduğum konularda her an suallerimi iletebildiğim ve cevaplarını alabildiğim; bu çalışmamın ortaya çıkmasında desteğini sunan, öğrencileri ile bizzat ilgilenen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Mücahid Dündar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmama, en başta bizlere kapılarını açan ve kaynak kişilere ulaşmamızda katkı sağlayan; eksik kalan ve anlamadığımız her konuda danıştığımız Alaplı/Gümeli Merkez Mah. eski muhtarı Durmuş SEZGİN ve eşi Öznur SEZGİN'e misafirperverliğinden ötürü teşekkürlerimizi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca Alaplı'da ikamet eden yirmi kaynak kişi ve bunun haricinde ismini zikredemediğim araştırmama yardımcı olan Alaplı Alevilerine; Alaplı Gümeli Beldesi Yardımlaşma ve Kültür Derneği görevlilerine, dede ve taliplere teşekkür ederim.

Son olarak bugünlere ulaşmamda emek harcayan, maddi-manevi tüm desteklerini sağlayan çok değerli anne ve babama; tez çalışması sürecinde yardımını esirgemeyen sevgili eşim Merve MASALCI' ya çok müteşekkirim.

Hasan Basri MASALCI

10/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
HARİTA LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLERİNİN TARİHÇESİ	5
1.1. Alaplı'nın Tarihçesi ve Genel Özellikleri	5
1.2. Alaplı Alevilerinin Tarihçesi	8
2. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLİĞİNDE KURUMLAR , İBADET VE ERKÂN ..	15
2.1. Alaplı Aleviliğinde Kurumlar.....	15
2.1.1. Cemevi.....	15
2.1.2. Dedelik	17
2.1.3. Musahiplik.....	19
2.1.4. Düşkünlük.....	21
2.2. Alaplı Aleviliğinde İbadetler	22
2.2.1. Semah	22
2.2.2. Dua ve Niyaz	24
2.2.3. Kurban	25
2.2.4. Zekât ve Lokma	28
2.2.5. Hac.....	29
2.2.6. Oruç	30
2.2.7. Namaz.....	32
2.2.8. Abdest ve Gusül Abdesti	34
2.3. Alaplı Aleviliğinde Erkân.....	35
2.3.1. Yola Kabul Erkânı	35
2.3.2. Görgü Erkânı	36
2.3.3. Dardan İndirme Erkânı	36

2.3.4 Muharrem Erkânı.....	37
3. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLERİNDE AHLAK VE SOSYAL YAPI.....	38
3.1. Ahlak	38
3.1.1. Dört Kapı-Kırk Makam	38
3.1.2. Üç Sünnet-Yedi Farz	41
3.1.3. Eline Beline Diline Hâkim Olmak	43
3.2. Sosyal Yapı.....	44
3.2.1. Alaplı Alevilerinin Sünni Halk İle Münasebetleri.....	44
3.2.2. Alaplı Alevi Gençlerin Geleneksel Alevi Kültürü ile İlişkileri.....	46
3.2.3. Yeni Doğan Çocuklar için Yapılan Uygulamalar.....	46
4. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLERİNİN SİYASİ EĞİLİMLERİ, PARTİ VE	
KURUMLARDAN BEKLENTİLERİ, SORUNLARI.....	48
4.1. Siyasi Eğilimleri	48
4.2. Sorunları, Devlet ve Toplumdan Beklentileri.....	50
SONUÇ	53
KAYNAKÇA.....	58
EK	65
ÖZ GEÇMİŞ	86

KISALTMALAR

a.mlf.	: Aynı müellif
akt.	: Aktaran
bkz.	: Bakınız
c.c.	: Celle Celâluhu
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
hz.	: Hazreti
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
K	: Kaynak
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
mah.	: Mahalle
Ö.	: Ölüm
Öğr.	: Öğretim
s.a.v	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve de
vs.	: Vesaire
Yrd.	: Yardımcı
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Alanının Demografik Yapısı	7
Tablo 2: Alaplı’da Bulunan Cemevlerinin Tablosu.	16
Tablo 3: 1999-2024 Yılları Arası Alaplı/Merkez–Alaplı/Gümeli Mahalli İdareler Seçim İstatistikleri.....	48
Tablo 4: 2007-2023 Yılları Arası Alaplı/Merkez–Alaplı/Gümeli Milletvekili Genel Seçim İstatistikleri.....	49
Tablo 5: 2014-2023 Yılları Arası Alaplı/Merkez–Alaplı/Gümeli Cumhurbaşkanı Seçim İstatistikleri.....	49

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Zonguldak İli ve İlçeleri (Alaplı'nın haritadaki konumu)	5
---	---

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:** Alaplı-Gümeli Beldesinde İkamet Eden Alaplı Alevilerinin Mahallelere Göre Soy Dağılımı Şekli. 10
- Şekil 2:** Hacı Bektâş-ı Veli'nin Alt Kimliği Olan Güvenç Abdal Ocağına Dair Şekil 12

ÖZET	
Başlık: Zonguldak Alaplı'da Alevilik	
Yazar: Hasan Basri MASALCI	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Mücahid DÜNDAR	
Kabul Tarihi: 10/06/2024	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 64 (ana kısım) + 21 (ek)
Bu çalışmada Zonguldak ili Alaplı ilçesinde yaşayan Alevilerin nereden geldikleri, inanç biçimleri, kendilerine mahsus ahlaki ve kültürel yaşam koşulları araştırmaya ve incelenmeye çalışılmıştır. İslâm Mezhepleri Tarihi alanının mühim bir konusu olan Alevilik, ilim yolunda emek veren kişiler tarafından fazlaca araştırılmıştır. Buna binaen bizim amacımız bu itikâdî/siyasî oluşumun temelini Hz. Peygamber' in vefatına dayandıran konulara değinmek değildir. Anadolu'da yaşam alanı bulmuş ve özüne sahip çıkmaya çalışan Alaplı Alevileri, betimleyici araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Güvenç Abdal ocağının talipleri olan yöre halkı Alevileri, yirmi kaynak kişinin desteği doğrultusunda görüşme/mülakat tekniği ile tanınmaya çalışılmıştır. Bu görüşmelerde objektiflikten uzaklaşmamak için kaynak kişilerin rızası alınarak ses kaydı alınmış ve kayıtlar deşifre edilerek analiz edilmiştir, sonrasında word dosyasına aktarılmıştır. Bu tezde, giriş ve sonuç kısmı haricinde dört bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler görüşmelerde sorduğumuz sorulardan aldığımız cevaplar ve gözlem yoluyla edindiğimiz bilgiler toplanarak, kategorize edilmiştir. İlk olarak, çalışma sahasının coğrafi ve demografik yapısı ile Alaplı Alevilerinin tarihi kökenine değinilmiştir. İkinci bölümde; ibadet anlayışı ve ritüelleri ele alınmış, kurumları açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde; sosyal ve kültürel yaşamları ile ahlaki kurallarına odaklanılmıştır. Dördüncü bölümde ise, Alaplı Alevilerinin karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur. Sonuç kısmı, alan araştırmalarımızın neticesinde oluşan bulgulardan istifade edilerek umumi bir değerlendirme yapılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Alevilik, Güvenç Abdal Ocağı, Zonguldak, Alaplı	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Zonguldak Alaplı'da Alevism	
Author of Thesis: Hasan Basri MASALCI	
Supervisor: Assist. Prof. Muhammed Mücahid DÜNDAR	
Accepted Date: 10/06/2024	Number of Pages: viii (pre text) + 64 (main body) + 21 (add)
In this study, it is tried to research and examine where the Alevis living in Alaplı district of Zonguldak province come from, their belief styles, and their unique moral and cultural living conditions. Alevism, which is an important subject in the field of History of Islamic Sects and it has been extensively researched by people who work on the path of science. Accordingly, our aim is to lay the foundation of this religious/political formation on the Prophet Muhammad. It is not intended to touch upon the issues that date back to the death of the Prophet. Alaplı Alevis who found a living space in Anatolia and tried to protect their essence, were examined using the descriptive research method. An attempt was made to get to know the local Alevis, who were the aspirants of the Güvenç Abdal quarry, through the interview technique, with the support of twenty resource persons. In order not to lose objectivity in these interviews, voice recordings were made with the consent of the source persons, and the recordings were deciphered and analyzed, and then transferred to a word file. This thesis has four chapters except the introduction and conclusion. These sections were categorized by collecting the answers we received from the questions we asked in the interviews and the information we obtained through observation. Firstly, the geographical and demographic structure of the study area and the historical origins of Alaplı Alevis are mentioned. In the second part; The concept of worship and rituals were discussed and their institutions were tried to be explained. In the third part; it is focused on their social and cultural life and moral rules. In the fourth chapter, the problems faced by Alaplı Alevis and solutions to these problems are presented. In the final part, a general evaluation was made using the findings of our field research.	
Keywords: History of Islamic Sects, Alevism, Guvenc Abdal Quarry, Zonguldak, Alaplı	

GİRİŞ

X. yüzyıldan itibaren boylar halinde İslamiyet'e girmeye başlayan ve bu yeni dini önceki birtakım inanç ve gelenekleriyle harmanlayan konargöçer Türkmenler için sonraki dönemlerde "Kızılbaşlık" terimi kullanılmaya başlanmıştır. Kızılbaşlık teriminin kökenine ilişkin yaygın görüş, Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın, on iki imamı temsil etmek amacıyla talebelerine kırmızı börg giydirmesi ve bu uygulamanın zamanla Kızılbaşlar arasında yaygınlaşmasıdır. Sonrasında Safeviyye tarikatına bağlı Anadolu'daki Türkmenleri ifade etmek için "Kızılbaşlık" kavramı bu topluluk dışındaki kesimler tarafından kullanılmıştır.¹ Bu kavram tarihi süreç içerisinde yaşanan menfi hadise ve çağrışımlardan dolayı XIX. asırda yerini Ali'ye mensup ya da Ali taraftarı anlamlarına gelen "Alevi" ismine bırakmıştır. XX. yüzyıla gelindiğinde ise Alevilik konusu Mezhepler Tarihi alanında akademik araştırmaların ilgi odağı olmuştur. Bundan mütevellit Alevilik her açıdan araştırılmış ve sayısız kaynak alan çalışmalarına kazandırılmıştır.²

Aleviler, Türk coğrafyasının geniş bir alanında, muhtelif bir yapı ile yer aldığı görülmektedir. Çalışmamızdan önce Adıyaman, Ankara, Amasya, Aydın, Bingöl, Çorum, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Hatay, İstanbul, Isparta, Kayseri, Kütahya, Konya, Malatya, Mardin, Ordu, Samsun, Sivas, Siirt, Tokat, Tunceli, Şanlıurfa ve Yozgat gibi illerde Alevîler hakkında çalışmalar yapılmıştır.³ Bilimsel araştırmaların kapsamında Zonguldak Alaplı ilçesinde yaşayan Alevilerin kapsamlı bir şekilde araştırılmadığı görülmüştür. Bu alana katkı sunması açısından, gözden kaçırıldığını düşündüğümüz Zonguldak Alaplı ilçesinde yaşayan Alevi topluluğu üzerine çalışma yapılması ihtiyacı hâsıl olmuştur.

Araştırma giriş ve sonuç bölümü hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, araştırmanın amacı ve önemi, kullanılan yöntemlere, araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Birinci bölümde Alaplı Aleviliğinin Tarihçesine odaklanılmıştır. İkinci bölümde Alaplı Aleviliğinde Kurumlar, İbadet ve

¹ Hasan Hüseyin Alpaslan, *Anadolu'da Alevilik ve Kızılbaş Türkler* (İstanbul: Kumsaati Yayınları, 2012), 25-26.

² Sönmez Kutlu, "Aleviliğin Dini Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortadoksi ya da Metadoksi", *İslam Mezhepleri Tarihi*, ed. Hasan Onat-Sönmez Kutlu (Ankara: Grafiker Yayınları, 4.Baskı, 2015), 577. ; İlyas Üzümlü, "Kızılbaş", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/546.

³ Türkiye'de yapılmış tezler taranmış buna göre bilgi oluşturulmuştur.

Erkanlara; üçüncü bölümde Alaplı Alevilerinin Siyasi Eğilimleri, Parti ve Kurumlardan Beklentileri ve Sorunlarına yer verilmiştir.

Sonuç kısmında ise Zonguldak Alaplı ilçesi ve bu ilçeye bağlı Gümeli beldesinde yaşayan Alevi halk ile yapılan görüşme/mülakat ve gözlemler neticesinde ortaya çıkan bulgular analiz edilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Zonguldak ili tarih sahnesinde ilgi çekici çoğu konunun içerisinde yer alan bir yerdir. Farklı medeniyetler bu bölgede kendini göstermiştir. İslam Mezhepleri Tarihi alanının içerisinde oluşum gösteren Alevilik konusu, Zonguldak ilinde kendine yer bulmuş ve bizim de burada çalışma yapmamıza olanak sağlamıştır. Araştırmamızın konusu Alaplı'da yaşayan Alevilerdir. Alaplı Alevilerinin bu bölgeye yerleşme süreci, sosyo-kültürel ve dini yapısı, Sünnilerle ilişkileri bağlamında tarafsız bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Tez çalışmamızda, Zonguldak ilinin Alaplı ilçesinde ikamet eden Alevilerin yaşam tarzları, yöreye yerleşme sebebi ve süreci, süreç içerisinde karşılaşılan problemler ve bu problemlere cevap vermek amacı güdülmüştür.

Araştırmanın Önemi

Türkiye'de Alevilik üzerine yapılan akademik çalışmalarda Alevilik geniş bir çerçeveye en ince ayrıntısına kadar analiz edilmiştir. Bu çalışmamızda tekrardan kaçınmak için Aleviliğin tarihçesine girilmeyecektir. Amacımız genel anlamda Alevilik konusuna değinmekten ziyade, Alaplı Aleviliğine odaklanmaktır. Sürekli inkişaf halinde olan toplumumuzda, Zonguldak Alaplı' da Alevilik başlıklı çalışmamızın alanımıza farklı bir boyut kazandıracağı ve bazı eksikleri tamamlayacağını düşünmekteyiz.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konumuz ile ilgili yürüttüğümüz bilimsel çalışma; literatür taraması, görüşme tekniği/mülakat ve gözlem tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Yöre Alevilerinin sosyal ve dini yaşamı, Alevilik inancı etkisiyle kültürlerine yerleşen bazı uygulamalar, yazılı kaynaklar ve görüştüğümüz kişiler ışığında derlenmiştir.

Çalışmamızın alanını araştırmak açısından en uygun olduğuna karar verdiğimiz “nitel araştırma modeli” kullanılmıştır.⁴ Toplumun bütüncül bir bakış açısıyla anlaşılabilmesi için etnografik araştırma yapılmıştır.

Sahaya inmeden önce mülakat/görüşme soruları hazırlanmıştır. Soru taslağı, danışman hocamın ve alanında uzman kişilerin önerileri alınarak oluşturulmuştur.

Sorularda sade ve anlaşılabilir bir dil kullanılmaya özen gösterilmiş ve taslak oluşturulurken daha önce bu alanda yazılmış kaynaklardan yardım alınmıştır. Soru taslağımız altı bölümden ve otuz sorudan oluşmaktadır. Ekler kısmında sorulara yer verilmiştir.

Alaplı Alevileri, dış gözlem tekniğinin alt başlığı adı altında bulunan katılımlı gözlem ile araştırılmıştır. Katılımlı gözlem, cem ibadetlerine iştirak etmek başta olmak üzere toplumun günlük hayatına katılım sağlayarak yapılmıştır.⁵

Çalışmamıza başlamadan önce yaşadığımız şehirde Alaplı Alevileri ile yakınlığı olan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlantılar doğrultusunda Alaplı ilçesi ve ilçeye bağlı Gümeli beldesinde keşifler yapılmıştır. Bu keşiflerde güven sağlamak maksadıyla referans kişiler aranmış ve bu arayış sonucunda Gümeli Merkez Mahallesi eski muhtarı Durmuş SEZGİN bize referans olmuştur. Kaynak kişilerle, referansımızın desteğiyle resmi olarak farklı yaş, cinsiyet, meslek ve eğitim durumlarına sahip yirmi kişiyle görüşmeler yapılmıştır.

Soru taslakları kaynak kişilerin eline verilmiş ayrıca sesli olarak da ifade edilmiştir. Görüşmeler sonucunda ses kayıtları düzenleme yapılmadan office word programı üzerinden yazıya geçirilmiştir. Mülakatlar dışında toplumu daha iyi gözlemleyebilmek için günlük hayatta vakit geçirdikleri mekânlara girilmiştir. Aleviliğe mensup kişilerle görüşmeler yapılmış ve araştırmamızın eksik kalan kısımları için yazılı notlar alınmıştır.

⁴ Hasan Tutar, “Nitel Araştırma Deseni Belirleme Ölçütleri ve Gerekçelendirilmesi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25/1 (Haziran 2023), 339-340.

⁵ Ali Köse-Ali Ayten, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 19-20.

Ayrıca Alaplı ilçesinde bulunan cemevinde, cem ibadetlerine katılım sağlanmış ve orada bulunduğumuz süre zarfında ibadeti yöneten Dede'den izin alınarak ibadetin bazı bölümleri video kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve fotoğraflar çekilmiştir.

Alaplı merkezde bir, Gümeli beldesinde on iki cemevi bulunmaktadır. Alaplı merkezde bulunan cem evi ve Gümeli beldesinde bulunan on iki cemevi ziyaret edilmiştir. Bu ziyaret esnasında görsel çekimler yapılmıştır.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamız Zonguldak ili Alaplı ilçe merkezi ve sadece Alevi topluluğun yaşadığı yer olan Gümeli beldesini kapsamaktadır. Yöre içerisinde ikamet eden Alevi vatandaşların sosyo-kültürel yapıları, dini ibadet ve kurumları, ahlaki kuralları ve siyasi görüşleri araştırılmıştır. Kırsal kesimde Aleviliğin nasıl idame ettirildiği en özgün şekilde aktarılmaya özen gösterilmiştir.

Kaynak kişilere ulaşma noktasında bazı engellerle karşılaşmıştır. Geçmişte yaşanan ve zihinlerde olumsuz izler bırakmış bazı hadiseler kaynak kişilere ulaşma noktasında bizleri bir miktar zorlamıştır. Referansımızın da destekleriyle kendimizi ve araştırmamızı teferruatlı olarak aktardığımızda bu gibi sıkıntıları aşmış olduk. İlk olarak kökleşmiş ve dede soyuna akrabalığı olan bir aile ile başladığımız saha çalışmamızda örnekleme yönteminin alt türü olan kartopu örnekleme ile yirmi kaynak kişiye ulaşılmıştır.

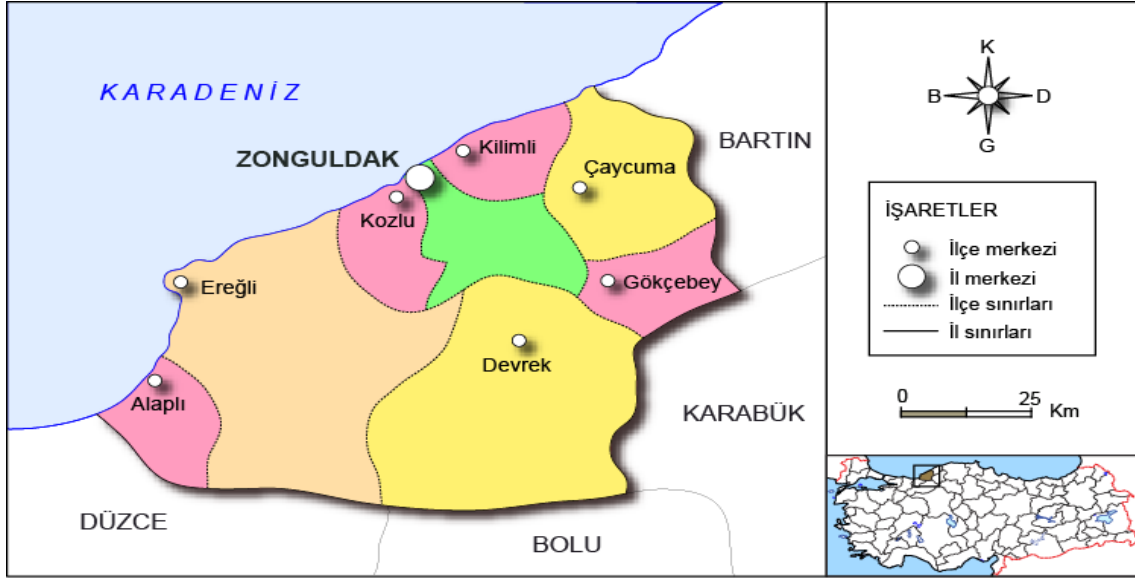
Çalışma sürecinde Alaplı Aleviliğinin merkezi ve çıkış noktası konumunda olan Gümeli beldesinin coğrafi yapısı ve iklim şartları kaynak kişilere ulaşmamızda engel teşkil etmiştir. Bundan dolayı genel itibari ile Alaplı merkezde ikamet eden Alevi vatandaşlar ile görüşmeler yapılmıştır.

Ziyaretlerimizde yöre Alevilerinin öz kültürlerini en içten, saf haliyle yaşadıklarını gözlemleme imkânı elde ettik. Sınırlayıcı etkenler olmakla beraber, bu çalışmamızın ortaya çıkmasında çok büyük yardımları olan Alevi aileler olmuştur.

1. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLERİNİN TARİHÇESİ

Bu bölümde öncelikle çalışma alanımız olan Alaplı ilçesinin tarihçesine yer verilecek, ardından Alaplı Alevilerinin kökenleri ve Alaplı Alevilerinin Zonguldak ilinin Alaplı ilçesinin Gümeli beldesine yerleşme sebepleri gibi konular ele alınacaktır.

1.1. Alaplı'nın Tarihçesi ve Genel Özellikleri

Harita 1: Zonguldak İli ve İlçeleri (Alaplı'nın haritadaki konumu) ⁶

Kaynak: Bu harita Ramazan saygılı tarafından çizilmiştir.

Batı Karadeniz'in karaelması olarak bilinen Zonguldak ilinin Alaplı ilçesinin arşiv kayıtları tetkik edildiğinde mazisi çok eskiye dayanmayan bir belde olduğu çıkarımına varılmıştır.⁷ Karadeniz Ereğli'ye 15 km uzaklıkta bulunan Alaplı ilçesi tarihte Karadeniz Ereğli ilçesinin gerisinde kalmış ve sadece yol güzergâhı olarak kullanılmıştır. Yörenin ilk yerlileri bazı kaynaklara göre Kafkas Türkleri olarak geçmektedir.⁸ Bundan sonra sırasıyla Henetler, Britanyalılar, Frigyalılar, Yunanlılar, Persler, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılardır.⁹ Bazı kaynaklara göre Cenevizliler de

⁶ Ramazan Saygılı, *Zonguldak İli Haritası* (2020), (Erişim 3 Mart 2024)

⁷ İbrahim Oral, *Alaplı ve Çevre İncelemeleri* (Oluşum Yayınları, 1995), 46. ; Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (30-10-0-0), Gömlek No. 5, 440.

⁸ Oral, *Alaplı ve Çevre İncelemeleri*, 47.

⁹ Alaplı Belediyesi, *"Alaplı Tarihçesi"* (Erişim 29 Şubat 2024)

Bizans'ın iç karışıklıkları sırasında dönemin imparatoruna destek sağlamanın karşılığında bu topraklara yerleşmişlerdir.¹⁰

Tarihi süreç içerisinde Alaplı, Bolu sancağına bağlıyken 1930 yılında Karadeniz Ereğli'ye bağlı bir nahiye olmuştur.¹¹ Bucak olan Alaplı, 4.7.1987 tarih ve 3392 sayılı kanun ile ilçe statüsü kazanmıştır.¹² Günümüzde Alaplı Merkez ilçe ve Gümeli beldesi olmak üzere iki belediyesi; Gümeli beldesine bağlı dört mahalle ve Alaplı Merkez İlçeye bağlı altı mahallesi bulunmaktadır.

Alaplı'nın diğer beldesi olan Gümeli'nin kuzeyinde Alaplı merkez ve Karadeniz Ereğli ilçesi, Doğusunda Devrek-Eğerci, Güney Batısında Düzce-Yığılca ilçesi yer almaktadır. Gümeli orman bölgesi olan bir yerleşkedir, sınırları içerisinde 4 mahalle ve 22 yerleşim birimi bulunmaktadır. Başlangıçta bir köy olan Gümeli 1992 yılında belde olma hakkı kazanmış, muhtarlık seçimleri ise 1996 yılında yapılmıştır. 4 mahallenin kurucusu olarak bilinen kişiler şu şekildedir: Merkez Mah. Hüseyin Kuzu, Kale Mah. Halil Saydam, Fındıklı Ağıl Mah. Ali Çakır ve Erenköy Mah. Tacettin Yiğit.¹³

Bu yörenin tarihi kadar ismi de zaman içerisinde dikkat çekmiş ve incelemelerin içerisinde yer almış, nihai olarak Alaplı ismini alan bu yöre muhtelif isimlerle karşımıza çıkmıştır. Bunun sebebi Türklerden önce bu toprakları farklı milletlerin mesken tutması ve her milletin yöreye kendi dil yapısına mahsus olarak isim vermesinden kaynaklanmıştır. Öncelikle Alaplı ilçesinin ismi ile ilgili kullanımlara baktığımızda, Grek ve Latin kaynaklarında Cales ve Kales olmak üzere iki şekilde geçmektedir.¹⁴

Rumlar ve Ermenilerin de burada yaşadığı bilinmekte ve Alaplı'ya Samakov adını verdikleri görülmektedir. Samakov, devlet arşivlerine göz gezdirdiğimizde bazı resmi belgelerin içerisinde bizim de karşımıza çıkmıştır.¹⁵ 18. Yüzyıla kadar Samako olarak bilinen Alaplı'nın ismi, Samakov ve Samakol gibi değişik biçimlerde de telaffuz edilmiştir.¹⁶ Osmanlı döneminde Alaplı, Halep ve Halab olarak da isimlendirilmiştir.¹⁷ Farsça olan bu isim bataklık anlamına gelmektedir. Alaplı ırmağının denize döküldüğü kısımlarda bataklık meydana getirdiği için bataklık arazisi manasında "Halab" dendiği

¹⁰ Burhan Akbaş, *Alaplı Tarihi* (Ankara: Salmat Basım Yayın, 2017), 18-19.

¹¹ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları* (PDF Ankara: T.C. Başbakanlık Devler Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, 2017), 30.

¹² Zonguldak Belediyesi, "Alaplı" (Erişim 29 Şubat 2024)

¹³ Gümeli Belediyesi, "Gümeli Tarihi" (Erişim 28 Şubat 2024)

¹⁴ Akbaş, *Alaplı Tarihi*, 13.

¹⁵ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (C..EV..), Gömlek No. 70, 7434

¹⁶ Murat Dursun Tosun, *Arşiv Belgelerinde Alaplı* (PDF İstanbul: Rıhtım Dijital Matbaa, 2016), 3.

¹⁷ Zonguldak Tarihi, "Zonguldak'ın Mitoloji Sözlüğü" (Erişim 27 Şubat 2024)

varsayılmaktadır.¹⁸ Zamanla Türklerin bu topraklara hâkim olmasıyla beraber bu bölgeye Türkmenler tarafından Alaplı denilmeye başlanmıştır. Osmanlı Padişahı Orhan Bey zamanında Alpler Anadolu'nun bazı bölgelerine görevlendirilmiş ve bu bölgeler fethedildikten sonra Alplerin isimleriyle anılmıştır. Örnek olarak Karamürsel, Akçakoca, Konur Alp verilebilir. Ali Alp de bu bölgeye gelmiş ve bu isim Ali Alp'ten gelebilir diye bir çıkarımda bulunulmuş ya da Alaplı ismi manası olmayan bir isim olarak değerlendirilmiş veya telaffuzu ilginç bir kelime olarak düşünülüp Ali kelimesinden türediği varsayılmıştır.¹⁹ Alaplı ismiyle ilgili bu rivayet tarihi kaynaklar ile sağlamlaştırılmamış sadece farazi olarak kalmıştır.

Alaplı ismiyle ilgili önem arz eden bir başka bilgi daha vardır: 1326 senesinde, Orhan Gazi döneminde Karadeniz Ereğli Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve Alaplı da Osmanlının boyunduruğuna geçmiştir. Bu fetihler sırasında Orhan Gazi'nin askerlerinin konakladığı yerin Alaplı olduğu düşünülmekte, bu askerlerin al atlarla geldiği ve Alaplı isminin de bu şekilde ortaya çıktığı rivayet edilmektedir.²⁰

2023	Mahalle ismi(nüfus)	Erkek	Kadın	Toplam
1.	Alaplı-İlçe Merkezi Aşağıdoğancılar Mah.	229	259	488
2.	Alaplı-İlçe Merkezi Merkez Karşıyaka Mah.	1.258	1.318	2.576
3.	Alaplı-İlçe Merkezi Merkez Merkez Mah.	1.973	2.017	3.990
4.	Alaplı-İlçe Merkezi Merkez Tepeköy Mah.	1.923	1.863	3.786
5.	Alaplı-İlçe Merkezi Yeni Siteler Mah.	4.356	4.566	8.922
6.	Alaplı-İlçe Merkezi Merkez Yenimahalle Mah.	360	367	727
7.	Alaplı-Gümeli Merkez Mah.	439	367	806
8.	Alaplı-Gümeli Kale Mah.	185	189	374
9.	Alaplı-Gümeli Fındıklı Ağıl Mah.	271	212	483
10.	Alaplı-Gümeli Erenköy Mah.	318	299	617
Toplam: 43.417				

Tablo 1: Araştırma Alanının Demografik Yapısı²¹

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁸ Akbaş, *Alaplı Tarihi*, s.14

¹⁹ Alaplı Belediyesi, “*Alaplı Tarihçesi*” (Erişim 29 Şubat 2024)

²⁰ Sedat Korkmaz, *Alaplı'nın Arazi Kullanımı ve Sosyo-ekonomik Gelişmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1990), 10.

²¹ Bu tablo 2023 TÜİK verilerine göre hazırlanmıştır. (Erişim 2 Şubat 2024)

Araştırma sahamızın içerisinde yer alan Alaplı Merkez ve Gümeli beldesinin demografik yapısını incelediğimizde, 2023 TÜİK verilerine göre Alaplı nüfusu toplam 43.417 kişiye tekabül etmektedir. Alaplı'nın cinsiyet dağılım oranına baktığımızda erkek nüfusu, kadın nüfusundan nispeten daha fazladır.

Yöre halkı maddi olarak geçimlerini başta fındıkcılık olmak üzere arıcılık, ormancılık, balıkçılık, kestane ve çiçek balı gibi faaliyetlerden sağlamaktadırlar. Ereğli Demir-Çelik fabrikası da diğer önemli gelir kaynaklarından bir tanesidir.

Doğa güzellikleriyle kendine hayran bırakan Alaplı, Bölük yaylası ve porsuk ağacı ile ünlenmiş ve akademik çalışmalarda mevcut yerini almıştır.²²

Alaplı'nın diğer beldesi olan Gümeli, Alevi topluluğunun yoğun olarak yaşadığı bir yerleşim yeridir. Alevi topluluğu ilk zamanlar ilçenin merkezine mesafesi olan dağlık ve yüksek kesimlere, küme şeklinde yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Bu durumun arkasında yatan nedenleri kaynak kişilerden edindiğimiz verilerle belirteceğiz.

1.2. Alaplı Alevilerinin Tarihçesi

Alaplı Alevilerini bilimsel açıdan analiz edebilmemiz için köklerinin ortaya koyulması gerektiği kanaatindeyiz. Asırlardır ocak-dede sistemiyle teşekkülünü gerçekleştiren Alevi toplumunun inanç sistemini anlayabilmek için de hangi ocağa tabi olduklarını bilmemiz önem arz etmektedir. Buna binaen araştırma sahamızda görüştüğümüz yirmi kaynak kişiden aldığımız bilgilerin bazıları şu şekildedir:

“Dedelerimiz, Gümüşhane'nin Kürtün ilçesinden, Ordu Gürgentepe'ye göç etmişlerdir. Ordu Gürgentepe'den Düzce'ye gelmişler ve oradan son mesken yeri olarak Alaplı'ya yerleşmişlerdir. Büyüklerimiz mevcut siyasi otoritelerin baskısı neticesinde göç etmişlerdir.”²³

“Biz Oğuzların Çepni boyundan gelmekteyiz, atalarımız Ordu Gürgentepe'den Alaplı'ya göç etmişlerdir. Güvenç Abdal ocağına bağlıyız.”²⁴

“Alaplı Alevileri 1800'lü yıllarda Ordu Gürgentepe'den Alaplı'ya göç etmişlerdir. Güvenç Abdal ocağına bağlıyız.”²⁵

²² Samet Akkaya, *Doğal Yaşlı Porsuk Meşceresinin (Zonguldak-Alaplı) Sürekliliğini Sağlayan Meşcere Dinamikleri Üzerine Araştırmalar* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019)

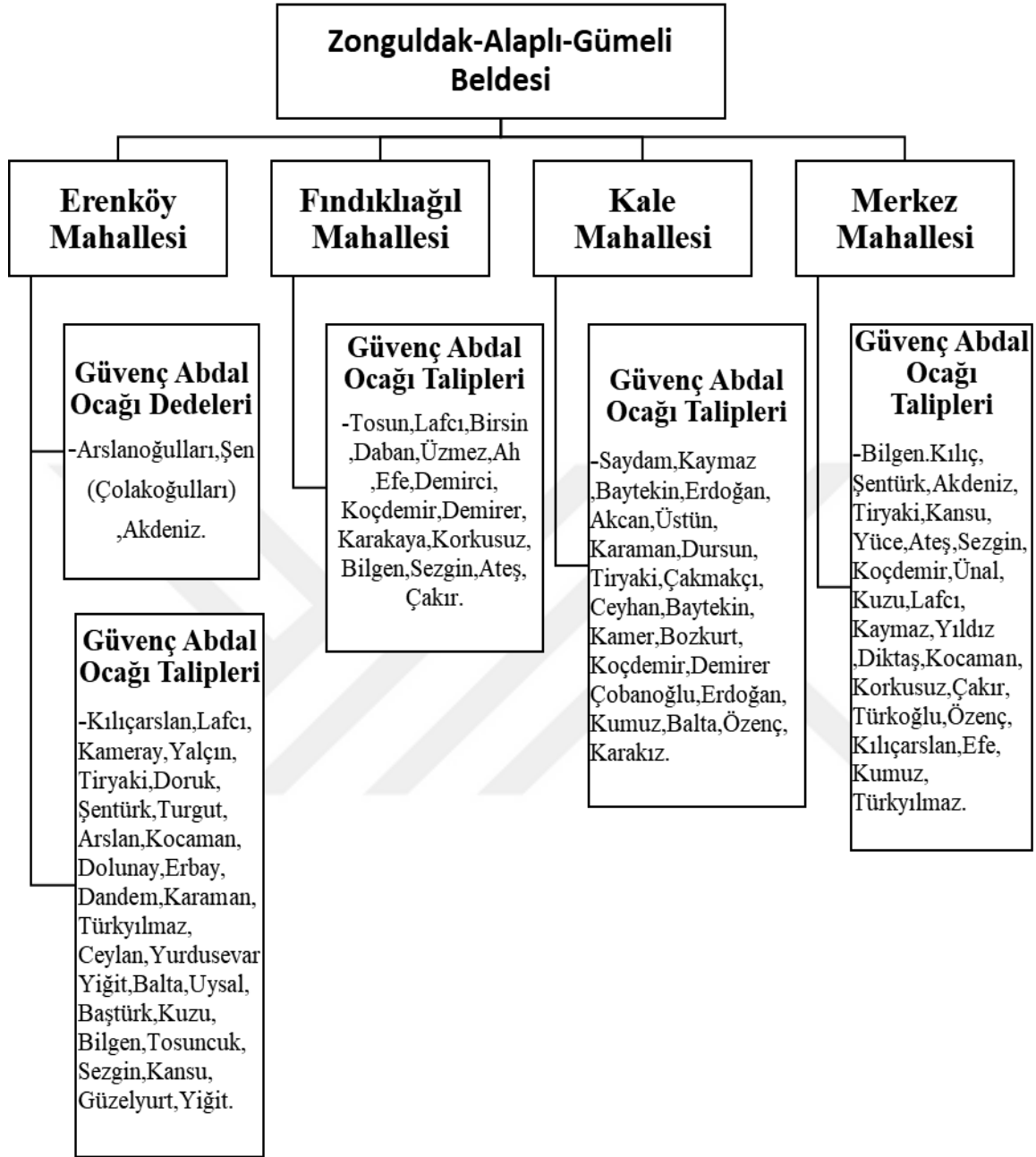
²³ K14, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

²⁴ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

²⁵ K9, Kişisel Görüşme, 11 Ocak 2024.

Diğer edindiğimiz verilere göre Alaplı Alevilerinin dedeleri 1860-1870 yıllarında Ordu Gürgentepe ilçesinden on hane olarak günümüz Alaplı ilçesine, oradan da Gümeli topraklarına yerleşmişlerdir.²⁶ On hane olarak gelen Alevi topluluk sonraki süreçlerde yakınlarının da bu bölgeye gelmelerine vesile olmuşlardır. Ortaya çıkan bilgiler dâhilinde Alaplı Alevilerinin kökenleri Doğu Karadeniz bölgesine dayanmaktadır. Türkmen asıllı olan bu topluluk Alevi ocak geleneğini otantik bir şekilde devam ettiren, Güvenç Abdal ocağının dedeleri ve talipleri olan kişilerdir. Talip ve dede neslinden gelen Alaplı Alevi topluluğunun soy isimleri şu şekildedir: Kelahmetoğulları, Sağıroğulları, Hacıoğulları, Elikçioğulları, Hıdıroğulları, Teberoğulları, Çolakoğulları. (Dede soyundan gelen bir ailedir.) Saha çalışmamızdan elde ettiğimiz bilgiler ve Coşkun Kökel'in Türkiye'de bulunun Güvenç Abdal Ocaklılarına dair eseri de bize kaynaklık etmiş, Alaplı Alevi topluluğunun dede ve talip aileleri tablosu oluşturulmuştur:

²⁶ Gümeli Belediyesi, “*Gümeli beldesinin konumu ve Tarihçesi*” (Erişim 1 Mart 2024)

Şekil 1: Alaplı-Gümeli Beldesinde İkamet Eden Alaplı Alevilerinin Mahallelere Göre Soy Dağılımı Şekli²⁷

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

²⁷ Tablo oluştururken Coşkun Kökel'in eserinden ve Alaplı-Gümeli Muhtarlıklarına bağlı nüfus kayıtlarından faydalanılmıştır. Bkz. Coşkun Kökel, *Güvenç Abdal Ocaklıları* (İstanbul: Güvenç Abdal Araştırma Eğitim Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları, 2013), 5-6/292-297.

Şekilde sadece Alaplı-Gümeli beldesini ele almamızın sebebi; Alaplı Alevilerinin topluluk olarak ilk yerleşim yerlerinin Gümeli beldesi olması, dağınık olarak Alaplı-Merkez ve Karadeniz Ereğli ilçelerinde oturmalarıdır. Ayrıca yukarıdaki tabloda dede ve talip soyundan gelen kişilerin soy isimleri verilmiştir, dede soyundan gelen ailelerin Erenköy mahallesine yerleştikleri dikkat çekmektedir. Bu mahalleye yerleşmelerinin özel bir sebebi olmayıp, büyüklerinin geçmişte bu mahalleye yerleştiklerinden dolaydır.

Alaplı Alevilerinin Oğuzların Çepni boyundan geldiklerini sözlü ifadeler doğrultusunda belirtmiştik. Bundan dolayı Alaplı Alevilerinin kökleri olan Çepni Türklerine kısaca değinmek gerekmektedir. 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Çepni Türkmenleri, Horasan bölgesinden göç ederek Karadeniz Bölgesi'ne yerleşmişlerdir.

13. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun hem Türkleşmesi hem de İslamlaşması için büyük çaba sarf eden bu boy büyük ölçüde amacına ulaşmıştır. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nde sosyal, askeri, kültürel ve siyasal olarak izler bırakmışlardır.²⁸ Çepni Türkmenleri, Selçuklu Devletinin dağılmasını fırsat bilerek Hacıemiroğulları Beyliğini kurmuşlardır. Sivas'ta mesken tutmalarına binaen köklerinin Danişmentlilere dayandığı belirtilmektedir. Hacıemiroğulları, Karadeniz Bölgesi'nin büyük çoğunluğuna hâkim olmuşlar ve Ordu'da hüküm sürmüşlerdir.²⁹ Çepni Türkmenleri, Osmanlı Padişahlarından Yavuz Sultan Selim döneminde Trabzon Sancağı'na bağlı bölgelerde ikamet etmelerinden dolayı bu bölgenin batı bölümlerine "Vilayet-i Çepni" denilmiştir. Günümüzde Çepni Türkmenlerinin torunları Trabzon ve Rize'de bulunmaktadır.³⁰ Osmanlı Döneminde devlete bağlı olarak varlığını devam ettiren Çepni boyu, cesaretleriyle topraklarını savunmayı bırakmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulurken de cephelerde önemli görevler üstlenmişlerdir.³¹

Horasan erenlerinden olan Hacı Bektâş-ı Veli (ö. 1271), Anadolu'da Kızılbaş-Bektâşi Aleviliğin teşekkül sürecinde karizmatik bir otorite olarak öne çıkmıştır.³²

²⁸ Coşkun Kökel, "Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 12/35 (Güz, 2005), 52.

²⁹ Necati Demir, "Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı'nın Kuruluşu", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 63 (2012), 81-83.

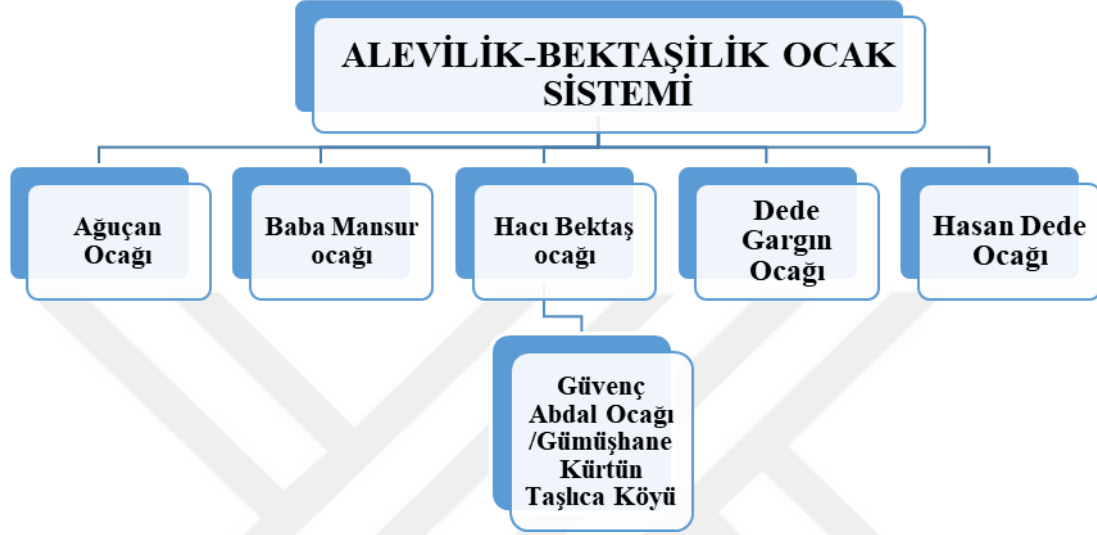
³⁰ Faruk Sümer, "Çepni", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 269.

³¹ Demir, "Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı'nın Kuruluşu", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 105

³² H. Kamil Yılmaz, *Tasavvuf ve Tarikatlar* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2014), 251.

Anadolu’da Hacı Bektâş-ı Veli’ye ilk tabi olanlar Çepni Türkmenleridir.³³

Alaplı Alevilerinin ocak sisteminde bağlı oldukları kişi, adına muhtelif birçok kaynaklarda rastladığımız Güvenç Abdal’dır. Güvenç Abdal Hacı Bektâş-ı Veli’nin tekkesinde yetişmiş önemli erenlerden birisidir.³⁴

Şekil 2: Hacı Bektâş-ı Veli’nin Alt Kimliği Olan Güvenç Abdal Ocağına Dair Şekil³⁵

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hacı Bektâş-ı Veli’ye bağlılığıyla bilinen Güvenç Abdal, 1260 yılında tekkede eğitimini tamamladıktan sonra bizzat Hacı Bektâş-ı Veli’nin görevlendirmesiyle günümüz Gümüşhane-Kürtün bölgesine gitmiştir. Bu yolculuk Karadeniz bölgesinde Alevilik temellerini atmada önemli bir dönüm noktası olmuştur. Güvenç Abdal’ın ilk mesken tuttuğu bölge, Güvende kapısı olarak anlatılmaktadır. Diğer bir görüşe göre de Güvenç Abdal, yoldaşlarıyla beraber Kürtün Sümme Kalesi’ni ele geçirmiştir.³⁶

Güvenç Abdal, Gümüşhane-Kürtün’de Taşlıca köyünü kurmuştur. Bu köyde Hacı Bektâş-ı Veli’nin öğretilerini yaymayı başarmış ve Çepni Türkmenleri de Güvenç

³³ Sümer, “Çepni” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 269.

³⁴ Çoşkun Kökel-Serkan Aktağ, “Güvenç Abdal Ocağı’nın Tarihsele-İnançsal Merkezi: Taşlıca-Şeyh İlyas Zaviyesi ve Vakfı”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 5/10 (2015), 61-87.

³⁵ Bu tablo Cenksu Üçer’in “Anadolu’da Alevi Ocakları ve Grupları” adlı eserinden faydalanarak oluşturulmuştur. Bkz. Cenksu Üçer, *Anadolu’da Alevi Ocakları ve Grupları* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 80.

³⁶ Demir, “Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı’nın Kuruluşu”, 89.

Abdal'dan etkilenmiştir.³⁷ Günümüzde Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde Güvenç Abdal Ocağına intisap etmiş, Alevi kimliğine sahip kişiler bulunmaktadır. Güvenç Abdal'ın eren kimliği dışında eşi ve çocukları olduğu kaynaklarda geçmektedir. Güvenç Abdal'ın manevi yolculuğunda eşi Emine Ana en büyük destekçisi olmuştur. Ocaklı sisteme bağlı olan toplumlar tarafından Emine Ana'ya büyük saygı duyulmaktadır. Güvenç Abdal anlatılanlara göre Hacı Bektâş-ı Veli tarafından tekrar tekkeye geri çağırılmış ve hiç tereddüt etmeden bu isteği yerine getirmiştir.³⁸

Güvenç Abdal isminin menşesine geldiğimizde isminin normalde Halil olduğu, Güvenç lakabının Hacı Bektâş-ı Veli tarafından verildiği sözlü olarak aktarılmaktadır. Güvenç Abdal Alevi erkânlarındaki 12 hizmetten kapıcı görevini üstlendiği bilinmektedir. Bu görev, Hz. Muhammed'in: "Ben ilmin şehriysem, Ali de kapısıdır."³⁹ sözüyle anlatılmaya çalışılmıştır. Kapı tasavvufta samimiyetin ve teslimiyetin göstergesidir; kapıcının görevi, dışarıdan gelen zararı önlemek ve uzaklaştırmaktır.⁴⁰

Güvenç Abdal ismi, Hacı Bektâş-ı Veli'nin Vilâyetnâme'sinde geçmektedir. Tasavvufi yaşamın mistik boyutlarını "Dünya Güzeli Menkıbesinde" görmekteyiz. Mesnevi hikâyelerinin öğretisi gibi Hacı Bektâş-ı Veli'nin menkıbeleri de önemli anekdotlar içermektedir. Güvenç Abdal isminin geçtiği menkıbeyi şu şekilde özetleyebiliriz: Hacı Bektâş-ı Veli bir sohbetinde, kendisine sözü olan bir esnaftan bin altın getirileceğini ve bu görevi yerine getirecek birine ihtiyacı olduğunu belirtir. Orada bulunan talipleri nereye gideceklerini sormaya koyulurlar fakat bir tek Güvenç Abdal sormaz. Bundan dolayı bu görev Güvenç Abdal'a verilir. Hiç farkına varmadan Hindistan'ın Delhi şehrine varmıştır. Burada esnafla karşılaşmış ve esnaf üç bin altını Güvenç Abdal'a teslim etmiştir. İmtihan odur ki Güvenç Abdal güzel mi güzel bir kıza tutulmuştur. Görevinin ehemmiyetini unutup, altınları bu kızın önüne sermiştir. İmtihanını tam kaybedecekken Hacı Bektâş-ı Veli'nin manevi desteğiyle kendine gelmiş bu olaydan kız fazlasıyla etkilenmiştir. Bu kız, Hacı Bektâş-ı Veli'yi tanımak için Güvenç Abdal ile

³⁷ Cumali Utaş, "Velayetname ve Halk anlatımlarından Hareketle Güvenç Abdal'ın Sosyal Rollerini", *Kültür Araştırmaları Dergisi* 6 (2020), 127.

³⁸ Utaş, "Güvenç Abdal'ın Sosyal Rollerini", 139.

³⁹ Seyit Avcı, "Ben ilim Şehriyim Ali de Onun Kapısıdır Hadisi Üzerine", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 4/3 (2004), 355-364.

⁴⁰ Utaş, "Güvenç Abdal'ın Sosyal Rollerini", 133.

yola koyulmuştur. Bu menkıbede Hacı Bektâş-ı Veli mürşit, Güvenç Abdal sadık, kız âşık, esnaf ise muhip isimlerini temsil etmektedirler.⁴¹

Alevi ocaklılarının önemli bir kurumu da musahipliktir. Literatürde karşımıza çıkan önemli bir bilgi de Hacı Bektâş-ı Veli'nin erenlerinden Sarı Saltuk ile Güvenç Abdal'ın musahip olduklarıdır. Kesinliği tam bilinmemekle beraber bu veri de dikkatimizi çekmiştir.⁴² Çepni Türkmenlerinin düşünsel yapısında bu iki erenin önemli rolleri vardır.

Güvenç Abdal ile ilgili yapılan saha çalışmalarında, Gümüşhane ilinin Kürtün ilçesinin Taşlıca köyünde ikamet eden Hüseyin Güvendi'nin korumasında olan bazı belgelere rastlanılmıştır. Bu belgelerde Güvenç Abdal'ın ismi geçmektedir.⁴³

Güvenç Abdal'ın bilinen iki makamı vardır: Birincisi Gümüşhane Kürtün ilçesi Güvende Yaylasındaki türbesi, İkincisi ise Hacı Bektâş-ı Veli türbesinin hemen yanındadır.⁴⁴

Güvenç Abdal ismi Vilâyetnâme dışında XVI. yüzyılda yaşamış Sersem Abdal tarafından kaleme alınmış şiirde geçmektedir. Bazı kaynakların verdiği bilgilere göre Genç Abdal, Güvenç Abdal'ın ta kendisidir bazı kaynaklara göre ise de zaman açısından teyit edildiğinde Güvenç Abdal ile hiçbir şekilde ilişkisi yoktur.⁴⁵

Sersem Abdal'a ait olduğu düşünülen bir nefeste, Güvenç Abdal'ı ifade eden dörtlük şu şekildedir:

“Genç Abdal ile Hacı Bektaş geldiler.

Sar saltığı Rumeli'ne sardılar.

Şükrolsun dertlere derman oldular.

Tavafın kabuldür Abdal dediler.”⁴⁶

⁴¹ Hacı Bektaş Veli, *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli Vilâyet-Nâme*, haz.Abdulbaki Gölpınarlı (İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2014), 76-78.

⁴² Alemdar Yalçın-Hacı Yılmaz, “Güvenç Abdal Ocağı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 12/35 (2005), 13.

⁴³ Mehmet Fatsa, “Çepnilerin Dini Mensubiyeti ve Kürtün'de Bir Tekke:Güvenç Abdal Meselesi” , *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 7/13 (2012), 33.

⁴⁴ Coşkun Kökel, *Güvenç Abdal Ocaklıları Ocaklılara Ait Ziyaretler* (İstanbul: Güvenç Abdal Araştırma Eğitim Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları, 2013), 8/108-109-110. ; Nevşehir İl Yıllığı 1998 (Türkiye: Başbakanlık Basımevi, 1999), 168.

⁴⁵ Mehmet Fatsa, *Karadeniz'de Zaviyeler (15-17. yüzyıl): Çoruh-Kelkit Vadisi'nin Kuzeyi* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017), 398. ; Gölpınarlı, *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli Vilâyet-Nâme*, 129.

⁴⁶ Gölpınarlı, *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli Vilâyet-Nâme*, 128-129.

2. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLİĞİNDE KURUMLAR, İBADET VE ERKÂN

Bu bölümde ilk olarak Alaplı Aleviliğinde kurumlar, ibadetler ve erkânlar hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2.1. Alaplı Aleviliğinde Kurumlar

2.1.1. Cemevi

Cem, Arapça kökenli bir kavram olup “topluluk, toplamak, toplantı, cemiyet“ manasına gelmektedir.⁴⁷ Günümüzde Aleviliğe mensup kişiler, cem ibadetlerini cemevi olarak isimlendirdikleri binalarda toplu olarak yapmaktadırlar.

Ocak sistemine intisap eden ve inançlarını sıkı sıkıya bağlı bir şekilde devam ettirmeye çalışan Alevi toplumu, kimlik olarak “Alevi” ismini yakın zamanda kullanmaya başladıkları gibi ibadethanelerine verilen “cemevi” isminin de tarihi çok da geçmişe dayanmamaktadır. Tekke ve zaviyelerin 30 Kasım 1925 tarihinde kapatılmasıyla tüm tasavvufi oluşumlar ve Alevi topluluklar bu kanundan olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. İbadetlerini tekkelerde icra edemedikleri için dedelerin evlerinde ya da büyük evi olan Alevi kişilerin evlerinde yerine getirmişlerdir. Kırsal kesimlerden şehir merkezlerine göç eden Alevi topluluklar ibadetlerini icra edecekleri mekân sıkıntısını çözmek amacıyla kurdukları dernek ve vakıf kollarıyla bu ihtiyaçlarını gidermeyi başarmışlardır. İbadetlerini yerine getirdikleri bu mekânlara, 1990’lı yılların ortalarından itibaren “cemevi” ismiyle telaffuz etmeye başlamışlardır.⁴⁸ İbadethanelerine verilen isimler ile ilgili kaynaklara baktığımızda ortaya çıkan geleneksel isimler şu şekildedir: tekke, zaviye, meydan evi, kırklar evi, meydan odası, ibadet meydanı, erenler meydanı, kırklar meydanı, dâr vb.⁴⁹

⁴⁷ Muhammed A'la b. Ali et-Tehânevî, *Keşşâfû İstîlâhâtî'l-Fünûn*, (Kalküta: 1862; İstanbul: 1404/1984), 1/234-234. akt. Hasan Kâmil Yılmaz, “Cem”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/278-279.

⁴⁸ Üçer, *Anadolu’da Alevi Ocakları ve Grupları*, 437-439.

⁴⁹ Üçer, “Cemevi: Adap ve Erkanın İcra Edildiği Mekân”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 88 (2018),77.

ALAPLI CEMEVLERİ					
Erenköy Mah.	Karagöl Cemevi	Akçakoyun Cemevi	ŞehitAydın Kameray Cemevi	Çökele Cemevi	Çamlıçukur Cemevi
Fındıklı Ağıl Mah.	Fındıklı Ağıl Mah. Cemevi	Uçukdüzü Cemevi			
Kale Mah.	Kale Mah. Cemevi				
Merkez Mah.	Camıyanı Cemevi	Sec Cemevi	Doğandere Cemevi	Tütek Cemevi	

Tablo 2: Alaplı’da Bulunan Cemevlerinin Tablosu⁵⁰

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışma sahamızda yaptığımız araştırmalarda cemevlerine ziyaretler yapılmıştır. Yukarıda tablo içerisinde gösterdiğimiz Alaplı ilçesinin Gümeli beldesine bağlı dört mahallede on iki adet cemevi bulunmaktadır. Alaplı merkezde, Alaplı Gümeli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği’ne bağlı bir tane cemevi bulunmaktadır. Alaplı’da yaşayan Alevi topluluğu, kendi gayretleriyle cemevlerini inşa etmişlerdir. Cemevlerinin giderleri o mahallede ikamet eden Aleviler tarafından karşılanmaktadır. Gümeli merkez mahallesinde ve Alaplı merkezde bulunan cemevlerinin giderleri dernek üyeleri ve devletin desteğiyle giderilmektedir. Alaplı’da bulunan cemevleri kira değildir, Alaplı ilçe merkezinde bulunan cemevinin arsası elli yıllığına kiralanmıştır.⁵¹

Gözlemlerimizde cemevlerinin gösteriştan uzak bir biçimde dizayn edildiği dikkatimizi çekmiştir. Uzunlamasına oluşturulan salonlar cem ibadetlerinin icra edildiği mekânlardır. Bu salonda dede postunun bulunduğu köşe yer almaktadır. Cemevinin duvarlarında Hz. Ali’nin, 12 imamın görsel tabloları ve dört kapı kırk makamın ifade edildiği tablolar bulunmaktadır. Gümeli beldesinin merkezinden uzak olan mahallelerin içerisindeki cemevleri daha sade ve küçük yapılar olduğu gözlemlenmiştir.

Alaplı’da cemevi sadece cem ibadetlerinin icra edildiği mekânlar değildir. Aleviliğin sosyo-kültürel ve dini yapısını, nesilden nesile aktarmaya çalışan bu toplum, cemevlerini adeta yaşam ve kültür merkezi haline getirmişlerdir. Alaplı ilçe merkezinde

⁵⁰ Bu tabloda bulunan veriler kaynak kişilerden ve Gümeli Belediyesinin resmi web sitesinden edindiğimiz bilgilerle oluşturulmuştur. (Erişim 28 Şubat 2024)

⁵¹ K6, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

bulunan cemevinde, her alandan kaynak temin edebileceğiniz kütüphane; semah, arıcılık ve saz eğitimi verebileceğiniz derslikler, misafirler için dinlenme mekânları, davetler için yemekhane bölümü ve yemekten sonra çayınızı içebileceğiniz sosyal alanlar bulunmaktadır.

Alaplı Alevilerinin cemevine gitme sıklığını sorduğumuzda ise yakınları davet verdiğinde mutlaka davete icabet ettiklerini ve cem ibadetleri için mütemadiyen gittiklerini belirtmişlerdir. Davetlerin verildiği günler cemevi gece yarısına kadar açık kalmakta ve isteyen gelip yemek yiyebilmektedir. Alaplı'daki cemevlerinde ibadetler cemaatle icra edilmektedir.⁵²

Alaplı'da bulunan cemevlerinde görev dağılımı dedeler ya da dernek başkanları tarafından tayin edilir. Bu belirleme gerçekleştirilirken cemevine düzenli bir şekilde gelen kişilere: “Bu kişi bu göreve hak mıdır?” diye sorulur.⁵³

2.1.2. Dedelik

Deneyimli ve hikmet sahibi kişilere Türkler tarafından baba ya da ata denilirdi. Bu unvan, Anadolu topraklarında ilk olarak Yesevi dervişleri için telaffuz edildiği bilinmektedir. Baba ve ata kavramlarına ek olarak, daha sonraki süreçlerde saygı ifadesi anlamında “dede” unvanı da kullanılmıştır. Buna örnek olarak da efsanevi bir bilge olan Korkut Ata'ya Dede Korkut denilmesidir.⁵⁴

Aleviler, tabi oldukları din büyüklerine pir ya da dede derler. Bir kişinin dedelik makamına erişebilmesi için en önemli unsur kendisinin ve eşinin dede soyundan gelmesi gerekmektedir. Bunun sebebi ise yozlaşmayı önlemek ve dede neslinin saflığını muhafaza etmektir. Dede olarak nitelendirilen bu kişiler ocakzâdedir.⁵⁵

Anadolu topraklarında dedelerin soy şecereleri ellerinde bulunmakta ve Hz. Hüseyin'in soyundan geldiklerini ifade etmektedirler. Buna mukabil dedeler, kendilerinin seyit olduklarına inanmaktadırlar.⁵⁶

⁵² K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁵³ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁵⁴ Süleyman Uludağ, “Dede”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1994), 9/76.

⁵⁵ Ocakzâde, ocağa bağlı demektir. Bkz. Ali Yaman, “Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60 (Aralık, 2011), 43.

⁵⁶ Kanber Demir, *Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyük Şahin'den Derlemeler: Dedelik Ekseninde Alevilik Anlatıları* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Alevilik Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran, 2022), 12.

Alaplı'da dede soyundan gelen bir sülale, Çolakoğulları olarak bilinir ve soy isimleri Şen ve Arslanoğulları olarak geçmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi Alaplı Alevileri, Hacı Bektâş-ı Veli'nin Güvenç Abdal ocağına tabidirler. Alaplı'da bizzat Sercan Dede, Olgun Dede ve Murat dede ile görüşülmüştür. Bahsettiğimiz isimler dışında yaşı ilerlediği için dedelik görevini sürdüremeyen (cem yürütemeyen) bir dede daha mevcuttur. Alaplı'da Pir olarak nitelendirilen kişiler bulunmamaktadır. Zaman zaman dışarıdan gelen pirler, Alevi toplumuna Alevilik doktrinleri hakkında bilgi vermektedirler.⁵⁷

Alaplı Alevilerinin, dede kurumuna karşı tutumlarını tafsilatlı bir şekilde anlayabilmemiz için bazı kaynak kişilerin verdiği cevaplar şu şekildedir:

“Dedelik babadan oğula geçen bir kurumdur. Herkes istediği zaman dedeye ulaşabilir ve dedeler her daim toplumun içerisinde. Dedeler, dini otorite yanında, adli ve idari her konuda topluma önderlik ederler. Dedelere saygı sonsuzdur.”⁵⁸

“Dede saygılı ise toplum tarafından hürmet görür. Alevilikte kimse kimsenin özgürlük alanına müdahale etmez ve dedeler de bu anlayışı benimserler. Benim kanaatimce dedelerin kendilerini yetiştirmesi gerekmektedir. Biz, Sünni halk ile iç içe yaşıyoruz ve bir Alevi dedesinin Aleviliği ve Sünniliği derinlemesine bilmesi gerekmektedir. Sünniliği bilmeyen bir Alevi dedesi olamaz.”⁵⁹

“Dedeler, toplum içerisinde sevilir ve saygı gösterilir. Dede kaç yaşında olmasına bakılmaksızın eli öpülür. Dede soyundan gelen bir kişi dedelik yapmak istiyorsa öncelikle ilmi yönden kendini yetiştirmelidir.”⁶⁰

Alaplı'da Aleviliğin doktrinleri çoğunlukla yazılı kaynaklar yerine dedeler tarafından sözlü olarak öğretilmektedir. Alaplı merkez ve Gümeli'de her cemevi için sabit ve görevli bir dede yoktur. Davetler ve dini törenler yapılacağı zaman müsait olan dede çağrılır ve çağrılan dede o gün ki işleyişten sorumlu olur. Cemevinde ibadetler dedenin duasıyla başlar ve yine dedenin duasıyla sona ermektedir. Bundan dolayı dedenin duasını almak önemli bir husustur.

Sonuç olarak dedeler, Alaplı'da sadece dini otorite değil aynı zamanda toplumun düzenini sağlamak amacıyla sosyal önderlik de yapmaktadırlar.

⁵⁷ K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁵⁸ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁵⁹ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁶⁰ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

2.1.3. Musahiplik

Musahip diğerk adıyla musahabe, “arkadaşlık etmek, eşlik etmek, manevi kardeş ve sohbet arkadaşı” gibi manalara gelmektedir.⁶¹ Musahip kavramı, yol kardeşliği, yol arkadaşlığı, danışılan ve güzel sohbet eden anlamlarında da kullanılmaktadır. Alevilik inancında musahiplik, dedenin ve Alevi toplumun önünde aralarında akrabalık bağı olmayan iki evli kişinin eşleri ile beraber, ölünceye kadar birlik ve beraberlik anlayışıyla yaşayacaklarına dair söz vererek oluşan dini ve manevi bir bağıdır.⁶²

Musahipliğin mahiyetine baktığımızda teolojik kökeni, İslam tarihi açısından önem arz eden üç hadiseye dayandırılmaktadır. Bunlar Medine Muahedesi, Kırklar Cemi ve Gadir Hum Hadisesidir. Genel olarak, Medine’de Ensar ve Muhacir kardeşliğine buna mukabil olarak da Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Hz. Ali’nin muahedesine isnat edilmektedir.⁶³

Alaplı’da musahiplik geleneğini özellikle orta yaş ve üstü Alevi kişiler sürdürmektedir. Evli olup da orta yaşlı olan bazı kişilerin musahibi olmadığı görülmektedir. Bunun sebebi ise musahipliğin her iki tarafa büyük sorumluluk yüklemesidir. Ayrıca halk arasında musahip kelimesi yerine hısım kelimesi kullanılmaktadır. İnançlarına göre musahibi olmayan bir Alevi ahirette yalnız kalacaktır; bu nedenle ölmeden önce musahibini seçmesi gerekmektedir. Bu bir zorunluluk olarak da görülmektedir.⁶⁴

Görüştüğümüz kişilerin musahiplik konusunda tasrih ettikleri hususları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Musahip olacak iki evli çiftin ikrar vermiş olmaları gerekmektedir.
- Musahip olmak için belirli bir yaş sınırlaması yoktur, ancak olgunluğa erişmek ve aklı selim olarak karar verebilmek önemlidir.
- Musahip olmaya karar veren kişiler, bu yoldaşlığı yapabileceklerini sınamalı ve bu doğrultuda bir karar vermeleri gerekmektedir.

⁶¹ Ahmet Gökbek, *Ansiklopedik Alevi Bektaşî Terimler Sözlüğü* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, 2019), “ Musahip”, 627. ; Mehmet Dönmez-Serkan Balcı-Hasan Çelik, “Alevilikte Musahiplik Erkânın Uygulamasındaki Yaş İle İlgili Genel Değerlendirmeler”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2019), 256.

⁶² Prof. Dr. İbrahim Bulut, *“Türkmen Geleneğinde Sosyal Dayanışma ve Kardeşlik Kurumu Olarak Müsahiplik”*, Kutlu doğum Haftası “Hz. Peygamber Kardeşlik Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku Sempozyumu (Ankara: DİB Yayınları, 2012), 451.

⁶³ Bulut, *“Türkmen Geleneğinde Sosyal Dayanışma ve Kardeşlik Kurumu Olarak Müsahiplik”*, 450.

⁶⁴ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023

- Alevi inancına sahip kişiler ömürlerinde bir kez musahip olurlar ve musahiplik kurbanlarını kestikten sonra kardeşliği bozmaları mümkün değildir.
- Bir katılımcımız, “Musahip demek sadece sözde bağ değildir, kan bağından daha öte bir durumdur. Dedenin duasını alıp, hısım olunduktan ve kurban kesildikten sonra asla ayrılamayız. Cüzdanımız, çocuklarımız birdir ve çocuklarımız birbirleriyle asla evlenemezler.” bu ifadelerden anlaşılacağı üzere katılımcımız, Alaplı Aleviliğinde musahipliği yalın bir ifadeyle özetlemiştir.⁶⁵

Konumuz itibariyle Alaplı’da yaşayan Alevilerin musahiplik erkânı şöyle cereyan etmektedir: İlk olarak kurban tekbirlenir ve akşam duası okunur. Akabinde, musahiplik cemine iştirak eden canlar için cemevinin yemekhane bölümünde aş dağıtılır.

Aşlar yenildikten sonra musahiplik erkânı, kefenleme işlemiyle başlar. Kefenleme adımı musahip olacak bacılar, babalar ve dede bir kefenin altına girer. Dede bu esnada kefene üç dikiş atar; Yedullah ayeti okunarak tevhit suyu içilir ve sonra gülbank okunur.⁶⁶ Altına girdikleri kefen musahiplerden birine verilir, o musahip vefat ettiğinde o kefenle defnedilir. Son olarak da tıglalan musahiplik kurbanının yüreği pişirilip dörde bölünür, musahiplere yedirilir ve cemde bulunan canlara lokma dağıtılır.⁶⁷

Pir Sultan Abdal’a ait nefeste musahiplik ile ilgili şöyle denilmiştir:⁶⁸

“Eğer farz içinde farzı sorarsan
Yine farz içinde farzdır musahip
Dört kapıdan kırk makamdan ararsan
Yine farz içinde farzdır musahip.

Musahipsiz kişi Cem’e gelir mi?
Ettiği niyazlar kabul olur mu?
Muhammed-Ali yolunda derman bulur mu?
Yine farz içinde farzdır musahip.”

⁶⁵ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁶⁶ Fetih Suresi, 10. Ayet: “Herhalde şüphesiz sana bey’at etmişlerdir. Allah’ın eli onların elinin üstündedir. Onun için kim ahdini bozup cayarsa sırf kendi aleyhine caymış olur. Kim de Allah’a verdiği sözü yerine getirirse, Allah da ona büyük bir mükâfat(ecr-i azîm) verecektir.”

⁶⁷ K21, Kişisel Görüşme, 4 Nisan 2024.

⁶⁸ Irène Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, çev. Turan Alptekin (İstanbul: Cem Yayınları, 2003), 87. akt Bulut, “Türkmen Geleneğinde Sosyal Dayanışma ve Kardeşlik Kurumu Olarak Müsahiplik”, 454.

2.1.4. Düşkünlük

Alevi topluluklar hüviyetlerini muhafaza etmek maksadıyla taliplerin,  z msenen yolun doktrinlerine önem göstermeyip yasaklanan davranışları işlemeleri durumunda cem ayininde; dedenin h km  ve toplumun tasdikiyle “düşkün” olarak duyurulurlar. Bu kişilerin tespit edilen suçluluk haline de “düşkünlük” denir.⁶⁹ İlyas  z m, düşkünlüğü, yolun taliplisi olan bir canın sözüne bağlı kalmayarak kebair sayılan suçları işlemesi akabinde pirin direktifleriyle toplumdan tecrit edilmesi olarak tanımlamıştır.⁷⁰

Kaplan da düşkünlüğü şu şekilde ifade etmiştir: Buyruklarda sosyal nizamı sağlamak maksadıyla suçlar ve cezalar da anlatılmaktadır. Cezalar suçların derecesine göre değişkenlik göstermektedir; genel itibariyle belirli miktarlardaki maddi cezaları ihtiva etmektedir. Cezaların en ağırı ise d şk nl kt r ve kişilerin toplum içerisinden uzaklaştırılmasıdır. Bu dışa kapalı topluluklar için pejoratif bir cezadır.⁷¹

D şk nl ğ n gayesi suç işleyen kişileri toplumdan uzaklaştırarak, fiziki olarak değil de manevi olarak cezasını çekmesini sağlamaktır. Örneğin; suçlu olan kişiyi her türlü iş ve işlemlerden uzaklaştırmak, kız alıp vermemek, kurban kesmemek gibi. Ayrıca kişiyi cem ibadetlerine katmamaktır.⁷²

Yoldan düşmenin saikleri, kaynak eserlerden ve görüştüğümüz kişilerden edindiğimiz bilgilere göre şu şekildedir.⁷³

1. Koğuculuk yapmak.
2. Komşunun bahçesine zarar vermek, hırsızlık yapmak.
3. Muhtaç olanlarının mülklerini faiz yollarla satmalarını sağlamak.
4. Zina.
5. Cinayet işlemek.
6. İkrardan dönmek.
7. Evlenilmesi yasak olan kişilerle evlenmek.(Bir Sünni ile evlenmek.)

⁶⁹ Harun Yıldız, “Düşkünlük”, *TDV İşl m Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), Ek 1/353.

⁷⁰ İlyas  z m, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik* (Ankara: İsam Yayınları, 10. Basım, 2022), 207.

⁷¹ Doğan Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik* (Ankara: TDV Yayınları, 6. Baskı, 2021),297.

⁷² Abdülbaki Bakır, *Alevilikte Erkan ve Düşkünlük* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İşlam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, 2009), 108.

⁷³ Bakır, *Alevilikte Erkan ve Düşkünlük*, 104. ;  z m, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 171. akt. Ömer Faruk Savuran, *Anadolu Aleviliğinde Düşkünlük Kurumu ve Günümüzde İşlevselliği* (Dokuz Eylül Üniversitesi, Temek İşlam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İşl m Bilimleri Programı, Yüksek Lisans Tezi, 2010),40. ; 20 kaynak kişi

Alevilik inanç sisteminin elzem konularından biri olan müeyyideler, bölgeden bölgeye ve ocaktan ocağa farklılık göstermektedir. Alaplı Alevileri arasında, buyruklarda belirtilen müeyyideler konusunda çok da farklı uygulamalar görülmez. Toplumun geneli itibari ile görüştüğümüz kaynak kişilerin ifadelerine binaen düşkünlük kurumu olmazsa olmazdır. Nesillerinin devamı için bu kuralların olması zorunluluk olarak görülmektedir. Alaplı’da görüşülen bazı kaynak kişilere göre, “Kurallar tesahüp edilmeseydi, Alevilik günümüzdeki konumuna ulaşamazdı.” düşüncesi yaygındır. Düşkünlük doktrinleri, bu toplumda kanun olarak görülmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi çoğunluk, bu kurumun ceza sistemini gerekli görmekle beraber bazı cezaların çok ağır olduğunu ve duruma göre hafifletilmesi gerektiğini önermektedir.

Bu toplumda verilen bazı cezalar şu şekildedir:

- Tecavüz suçunu işleyen biri ömür boyu düşkün kabul edilir.
- Birbirleriyle küs olan kişiler barışmadıkları sürece cem ibadetlerine giremezler.
- Başkasının toprağını ihlal eden kişiler, direkt olarak toplum içerisinde ilan edilir ve bu suçunu halk huzurunda tasrih etmesi, düzeltmesi ve helallik alması istenir.
- Alevi olmayan biriyle evlenen kişi, ailesi ve musahipleriyle beraber yedi yıl düşkün sayılır. Bu ceza, toplum içerisinde en ağır ceza olarak görülmektedir. Burada iki muhtelif görüş karşımıza çıkmaktadır: "Birincisi, bu cezanın Alevi hüviyetini muhafaza etmek için olması gerektiğini inanan kişilerin görüşüdür. İkinci görüş ise, bu cezanın çok ağır olduğu ve uzun yıllar boyunca cem ibadetlerinden ve toplumdan uzaklaştırmanın hoş karşılanmadığını ifade etmektedir." Günümüzde Alaplı Alevi topluluğunda düşkünlük kurumunun olması ve aynen devam etmesi gerektiğini düşünenler ağırlıktadır. Bundan dolayı uzun yıllar düşkün ilan edilen kişiler, cemevlerinden ve toplumdan ayrı bırakıldığı için özlerinden de uzaklaşmaktadırlar.

2.2. Alaplı Aleviliğinde İbadetler

2.2.1. Semah

Semah, Arapça kökenli olup “Sema” kelimesinden türetilmiştir. Bu kavram, kaynaklarda müteaddit anlamlarda karşımıza çıkmaktadır: “İşitmek, dinleme, kulak

verme, gök, gökyüzü, güzel ve iyi şöhreti, anlayışı duymak” bunlardan bazılarıdır.⁷⁴ Ayrıca, sema tasavvufi perspektifte musiki eşliğinde şiir ve ilahi dinlemek, bunun akabinde vecde gelip sağa ve sola bir dizi hareketler yapmaktır.⁷⁵

Günümüzde bu kelime, sema ve semah olmak üzere iki farklı adlandırma ile karşımıza çıkmaktadır. Birincisi semadır ve Mevlevilik tarikatında yapılan ayindir; ikincisi ise semahtır ve Alevî-Bektâşî topluluklarının dini ritüeline verilen isimdir.⁷⁶

Semahın kökeni hakkında kaynaklarda net bir tanım bulunmamaktadır. Bunun yanında semah ile ilgili üç muhtelif rivayet bulunmaktadır. Birinci rivayete göre semahlar, Orta Asya inanışlarından gelmektedir. Eski Türk inançlarının izleri, Türkmen boylarından gelen Alevî-Bektâşî topluluklarının ibadetlerinde görülmektedir. Dedenin önderliğinde, kopuz eşliğinde kadın-erkek karışık ibadetlerin yapılması bu görüşü destekler niteliktedir. İkinci rivayet İslam’dan gelmektedir ve burada Tanrı ile Cebrâil arasında geçen hadise kaynak gösterilmektedir. Üçüncü rivayet ise kaynaklarda “Kırklar Meclisi” olarak geçen, Bektâşî inancına ait bir hadisedir. Görüldüğü üzere Tanrı ve Cebrail, Hz. Muhammed ve Muaviye; Hacı Bektâş-ı Veli ve Abdallar, Hz. Muhammed’in Miracı hadiseleri, bu rivayetleri desteklemek maksadıyla sunulmuştur.⁷⁷

Sonuç olarak Aleviler, semahı kırklar ceminden hâsıl olduğunu kabul etmektedirler.⁷⁸ Alevilerde semah içeri ve dışarı semahlar olmak üzere iki çeşittir. İçeri semahlar, ikrarlı, musahibi olan ve evli çiftler tarafından yerine getirilmektedir. Bu semah Alevi olmayan kişilerin önünde gerçekleştirilmemektedir. Dışarı semahlar ise gençlere ibadet ritüellerini ve semah kültürünü öğretmek için yapılmaktadır. Alaplı merkezde bulunan cemevi ziyaretimizde, geçmiş bilgilerimize dayanarak gözlemlediğimiz semah, dışarı semahtır.⁷⁹ Katıldığımız cem ayininin içerisindeki bu semahta hususi bir kıyafet giyilmemiş, sadece kadınların başında beyaz bir eşarp örtülmüştür; kadın ve erkek her

⁷⁴ Fuat Bozkurt, *Semahlar* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1995), 19. akt. Sedat Tamay, “Bir İbadet Ritüeli Olarak “Semah” ve Tahtacı Turnalar Semahının Halk Bilimi ve Müzik Bilimi Açısından İncelenmesi”, *Alevilik Bektâşilik Araştırmaları Dergisi* 1 (2009), 164-165.

⁷⁵ Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 187.

⁷⁶ Tamay, *Bir İbadet Ritüeli Olarak “Semah” ve Tahtacı Turnalar Semahının Halk Bilimi ve Müzik Bilimi Açısından İncelenmesi*, 165.

⁷⁷ Firdes Nehir Tunç, *Gaziantep Alevi Kültür Dernekleri Cemevi ve Serçeşme Cemevinde Cem İbadetleri: Edep-Erkân, Semâh ve Deyişler* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 288-290. Bkz. Bu bölümde ismi geçen hadiseler 77. Dipnotta belirttiğimiz tezde bulabilirsiniz.

⁷⁸ Kırklar cemi için bkz. Cafer-i Sadık, *İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, haz. Mehmet Küpeli (Ankara: Barış Kitapevi, 2017), 19-26.

⁷⁹ Piri Er, *Geleneksel Anadolu Aleviliği* (Ankara: Ervak Yayınları, 1998), 78-79.

birinin ayakları çıplaktır. Bu semahtan önce isteğe bağlı canlar dede tarafından orta alana davet edilmiş, bu davete daha çok gençlerin icabet ettiği görülmüştür. Gençler, semah başlamadan önce dedenin postuna selam verip, alınlarını yere koymuşlardır. Buna müteakip daire şeklini almış ve semahçılar birbirine dokunmadan kendi etraflarından sağ el yukarda sol el aşağıda dönmüşlerdir. Zakir bu esnada “Dost nenni nenni” deyişini okumuştur. Semahçılar, zakirin okuduğu deyişle insicamlı olarak bazı hareketleri yerine getirmişler, semah sonunda semahçılar omuz omuza niyazlaşmış ve dede semah duasını okurken hafifçe öne doğru eğilmişlerdir. Dede semahı şu dua ile bitirmiştir:

“Allah Allah, Nuru Nebi Keremi Pirimiz üstadımız Hünkar Hacı Bektaş Veli,
Semahlar saf, günahlar af ola,
Semahınız, kırklar semahı ola.”

Semahta yapılan bazı el hareketlerinin mistik manaları bulunmaktadır. Sağ elin göğse, sol elin yere bakması, Mevlevilikte olduğu gibi Hak’tan alıp halka verme manasına gelmektedir. Eller göğse kaldırılıp, ters çevrilerek yere yöneltilir ve bunun manası Hak’tan alıp halka vermektir. Bazen semahçıların kendi ellerine baktıkları ve kendi ellerinde Tanrının güzelliğini gördükleri düşünülmektedir.⁸⁰

2.2.2. Dua ve Niyaz

Dua kavramı, “istemek, çağırmak, seslenmek ve yardım talep etmek” gibi manalara gelmektedir.⁸¹ Diğer bir ifadeyle dua, yaratıcıya arz edilecek istekleri sözlü veya yazılı olarak dile getirilen metinlere de denilmektedir. Dua hiçbir şeyi aracı kılmadan direkt olarak yaratıcıyla iletişim kurma vasıtasıdır.⁸²

Bir dine mensup olan her toplumun spesifik duaları vardır. Dua, insanın en buhran zamanlarında ferahlatan, kişiyi yaratıcısına takarrüb ettiğini düşündüren ritüeldir.

Niyaz kelimesi de “dua, yakarış, dilekte bulunma ve yalvarma” gibi anlamlara gelmektedir. Niyaz etmenin belli bir duruş şekli bulunmaktadır ve bu duruşa “peymançe” denilmektedir.⁸³ Alan çalışmamızda yaptığımız gözlemlere dayanarak, bu duruş şu şekilde olmaktadır: Talip, dedenin(postun) önüne gelir, sağ elini göğüs üstünde

⁸⁰ Er, *Geleneksel Anadolu Aleviliği*, 78.

⁸¹ Osman Cilacı, “Dua”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/529.

⁸² Fatih Kurt, *Kur'an'da Dua - Kulluğun Özü* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), “Ön Söz”

⁸³ Bülent Akın, “Alevilikte “Niyaz” Kavramı ve Niyaz Merkezli Ritüeller” , *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırma Dergisi* 22 (2020), 98-101.

tutar ve sol el göbek altına bağlayarak hafif bir şekilde başını aşağıya eğer. Bu duruş esnasında dede duasını eder.

Tıpkı diğer Alevi topluluklarında olduğu gibi Alaplı Alevileri için de dualar vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Güne “Bismillah” ile başlayıp, her konuşmalarında “Bismillah” ile bitirmek alışkanlıkları arasındadır. Yapacakları duaları şu şekilde bir silsile ile okumaktadırlar: Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Hacı Bektâş-ı Veli ve Pirlar. Alaplı Alevileri dualarını cem ibadetlerinde, dede ile toplu bir şekilde yapmaktadırlar. Ayrıca dedenin duasını almak onlar için önemli bir husustur. Günlük hayatlarında şahsi dilekleri haricinde okudukları özel duaları yoktur. Bazı toplu yemek davetlerinde yemek duasını okuyanların olduğunu belirtmişlerdir. İştirak ettiğimiz cem ibadetinin her kısmında dede tarafından dua edilmekte ve orada bulunan Aleviler de gür bir sesle duaya katılmaktadırlar.

Cem ibadetinde gerçekleştirilen ritüellerden sonra dede şöyle bir dua etmektedir:

“Bismişah Allah Allah

Hizmetiniz kabul, günahlarınız affola.”

Burada değinmekte faydalı olacağını düşündüğümüz bir husus daha vardır: dua ve niyaz kavramları aynı durumu mu ifade etmekte, yoksa farklı iki muhtevaya mı sahip olmaktadır? Alaplı Alevilerinde daha çok dua kavramı kullanılmaktadır. Kaynaklarda belirtilen bilgilerden anlaşılacağı üzere dua aracısız olarak aşkın varlık olarak nitelendirilen yaratıcıdan istemek, dilemek bir nevi içini açmaktır. Niyaz ise mürşit ya da dedeyi aracı kılarak yaratıcıya yalvarma, yakarma erkânıdır.⁸⁴

2.2.3. Kurban

Kurban kelimesinin anlamı, “yaklaşmak, yaratıcıya yakınlaşmaya vasıta olan şey” manalarına gelmektedir. Dini bir kavram olarak ise, şartlara uygun hayvanları belli zamanlarda yöntemine göre boğazlamak, bu biçimde boğazlanan hayvana da “kurban” denir. Arapçada bu biçimde kesilen hayvanlara “udhiyye” denilmektedir.⁸⁵

Anadolu’ da Aleviler tarafından kurbana, “terceman, terceman lokması, lokma ya da rıza lokması” denilmiştir.⁸⁶ Kurban ibadetini gerçekleştirirken, Sünni toplumlarda

⁸⁴ Metin Kılıç, *Vezirköprü İlçesi Güldere ve İmircek Köylerindeki Alevi Vatandaşlarımızın Dini İnanç ve Yaşayışları* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2009), 69.

⁸⁵ Ali Bardakoğlu, *İslam ve Toplum İlmihal* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000) , 1.

⁸⁶ Mehmet Eröz, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990), 302.

genellikle “kurban kesmek” olarak ifade edilirken, Alevi inancına mensup topluluklar, bu ibadeti gerçekleştirirken “kurban tığlamak” ifadesini tercih etmişlerdir.⁸⁷ Alaplı Alevilerinin bazıları kurban ibadeti için “kesmek” bazıları ise “tığlamak” olarak ifade etmektedirler. Genellikle görüştüğümüz genç katılımcılar, “kurban tığlamak” olarak değil de “kurban kesmek” olarak bilmektedirler. Kurban tığlamak, on iki hizmetten bir tanesidir ve bu görevi icra eden kişiler buyrukta, “niyazcı, sofracı, lokmacı, nakip, kurbançı” olarak geçmektedir.⁸⁸ Ayrıca eski zamanlarda Türkmenler, eti pişiren kişiler için “kazancı” kavramını kullanmışlardır.⁸⁹

Kaynak kişilerden kurban konusunda aldığımız bilgiler doğrultusunda toplumda tığlanılan kurban çeşitleri şu şekildedir:

- 1) Ölen kişilerin ardından kesilen kurbanlar “Kabir (dar) kurbanı, 52 kurbanı, yıl kurbanı”:** Kabir kurbanı, kişi vefat ettikten sonra kesilir ve lokma olarak dağıtılır. Bu kurban dardan indirme ceminde tığlanır. Kişinin vefat ettiği elli ikinci gün kurbanı kesilir ve lokma olarak yine dağıtılır. Bir sene sonra da yıl kurbanı kesilir ve aynı işlemler gerçekleştirilir.⁹⁰ Bu kurbanın maliyeti vefat eden kişilerin yakınları tarafından karşılanmaktadır.
- 2) Görgü Kurbanı:** Yılda bir kez yerine getirilen görgü ceminde kesilen kurbanlardır. Bu kurbanın maliyeti, görgü ceminde pirin ve dedenin huzuruna çıkan kişiler tarafından karşılanır.
- 3) Musahiplik Kurbanı:** Bu kurbana toplumda hısımlık kurbanı da denilmektedir. İki evli çiftin, yol kardeşliğini kabul etmeleriyle kesilmesi gereken kurbandır.⁹¹ Bu kurbanın kalbi pişirilip, dörde bölünür ve musahip olan 2 çifte yedirilir. Bu kurbanın maliyeti musahip olacak kişiler tarafından karşılanmaktadır.⁹²
- 4) Muharrem Kurbanı:** Bu kurban, muharrem ayının on ikinci gününde muharrem

⁸⁷ Tığlamak: kesmek anlamına gelmektedir. Tasavvuf ehli ekseriyetle ağızlarından menfi şeyler çağrıştıran kelimeler kullanmazlar. Aleviler de kesmek kavramını olumsuz olarak gördükleri için “tığlamak” kavramını kullanırlar.

⁸⁸ Küpeli, *İmam-ı Cafer Sadık Buyruğu*, 522.

⁸⁹ Eröz, *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, 301.

⁹⁰ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023. ; K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁹¹ Hamza Karaoğlu, “Anadolu Türklerinde Kurban: Alevîler Örneği”, *Dinî Araştırmalar* 9/27 (2007), 141.

⁹² K21, Kişisel Görüşme, 04 Nisan 2024

orucu sonrası muharrem ceminde tığlanan kurbandır. Bu kurban, müstakil olarak kesilebileceği gibi toplu olarak da kesilebilir.⁹³

5) Hızır Kurbanı: Bu kurban, hızır orucunu tutan kişilerin kestiği kurbandır. Hızır ceminde kesilir. Bu kurban, müstakil olarak kesilebileceği gibi toplu olarak da kesilebilir.⁹⁴

6) Adak Kurbanı: Adak adayan kişiler tarafından kesilen kurbanlardır.

7) Düşkünlük Kurbanı: Düşkünlük cezası kalkan kişiler tarafından tığlanan kurban çeşididir.

8) Müstakil Kurbanlar: Emekli olanların, yeni bir ev ve araba alanların yani şahsi durumlarda kesilen kurbanlardır.⁹⁵

9) Bayram Kurbanı: Kurban Bayramında tığlanan kurbanlardır. Bu yörede Kurban Bayramında kurban tığlayan alevi kişiler bulunmaktadır.

Aralı Alevilerinde kurban ibadeti önemli bir yere sahiptir. Hayatlarının her döneminde kurban tığlamak yer almaktadır. Ekonomik anlamda imkânı olan kişilerce mutlaka yerine getirilen bir ibadettir. Maddi imkânı olmayan kişiler için ise akrabaları ya da bağı bulunduğu Alevi topluluğu, bir araya gelerek kurbanlarının tığlanmasını sağlamaktadırlar. Burada şunu anlıyoruz ki toplum yardımlaşma ve dayanışma değeri- ne sahip çıkmaktadır. Bu toplum tığlanan kurbanların paylaşılması gerektiğini, buzdolaplarına istiflemenin uygun olmadığını düşünür. Kendilerinin kurban anlayışının Sünni toplumdan daha faziletli olduğunu düşünmektedirler. Kurbanı erkekler tığlamaktadırlar ve tığlanan kurbanlar küçükbaş hayvanlardır.

Bu toplumda musahibi olmayan, düşkün olan (Burada katılımcı, bir kişinin kurban tığlayabilmesinin bazı şartlarını dile getirmiştir. Örneğin; zina yapmamış olmak, kız kaçırmamak, eroin-esrar gibi işlere karışmamış olmak, insanların hakkını gasp etmemek vb.) kişiler kurban tığlayamazlar.⁹⁶ Son olarak bir kaynağımızın şu sözü ile bitirmek istiyoruz, “Aleviliğin özü artırılmış suya benzer bundan ötürü etrafındakilerle sıkıntılı olanlar kurban tığlayamazlar.”⁹⁷

⁹³ Harun Yıldız, “Anadolu Alevî-Bektaşî İnanç Dünyasında Kurban Anlayışı ve Kurbanla İlgili Ritüeller”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 20 (2019),142. ; K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023

⁹⁴ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023

⁹⁵ K9, Kişisel Görüşme, 11 Ocak 2024.

⁹⁶ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

⁹⁷ K8, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024

2.2.4. Zekât ve Lokma

Anadolu’da yaşayan Alevi topluluklarının zekâtı anlama biçimi, İslam dininin telakkisinden farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Oysaki Alevilik düsturlarını beyan eden temel kaynaklarda: “Allah Teala’nın verdiği malın yüz akçede iki buçuk akçe Hakullâhı vardır. Her sene vermek gerekir. Zira sonra hesabı ve azabı vardır.” gibi anlatımlara rağmen zekât vermemektedirler.⁹⁸

Anadolu Alevileri,

“Allah’a ve ayırım günü yani iki topluluğun karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz biliniz ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz her şeyin beşte biri Allah’a, peygambere, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Allah her şeye kadirdir.”

(Enfal 41) ayetinden çıkarım yaparak kârlarının beşte birini Ehl-i Beyt hakkı olarak Hacı Bektâş-ı Veli Dergâhı’na, dedelere ve ocaklara verirler. Alevi topluluğu, bu ayetten çıkardıkları maddi ibadetler üç çeşittir: Karakazan hakkı, hakkullah ve lokmadır.⁹⁹

1) Karakazan: Hacı Bektâş-ı Veli ocağına mensup olan taliplerin, her yıl tekkenin maddi giderleri için verdikleri yardımlardır.¹⁰⁰ Karakazan, tığlanan kurbanların pişirildiği kazanlardır.¹⁰¹ Anladığımız üzere bu ibadetin maksadı ocaklarda kazanlarda bir şeylerin devamlı olarak pişmesidir ve boş kalmamasıdır.

Alaplı’da karakazan hakkı yıl görgüsünde toplanır ve Hacı Bektâş-ı Veli’ye gönderilir. Belli bir miktarı yoktur ve isteğe bağlı verilir.¹⁰²

2) Hakkullah: Dedelere, cem ibadetlerinde yürütmüş oldukları hizmetlerden dolayı verilen ayni ve nakdi yardımlara denir.¹⁰³

Hakkullah, dedelerin hakkıdır. Alaplı’da 12 tane cemevi vardır. Her dede bu cemevlerine yakın değildir. Bazı cemevleri şehir merkezinden uzaktır ve dede bu ücretle

⁹⁸ Üçer, Geleneksel Alevilikte İbadet Hayatı ve Alevîlerin Temel İslâmî İbadetlere Yaklaşımları, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005) 182. Bkz. Bisâtî, *Şeyh Şafî Buyruğu* (Menâkıbu’l-Esrâr Behcetü’l-Ahrar), haz.: Ahmet Taşgın (Ankara:Alevi Kültür Derneği Yayınları, 2003), 18. ; Mehmet Yaman, *Hacı Bektaş Veli Makalât ve Müslümanlık* (Ankara: Ayyıldız Yayınları, 1998), 27.

⁹⁹ Fığlalı, *Türkiye’de Alevilik Bektaşılık*, 290.

¹⁰⁰ Mehmet Ersal, *Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi-Çubuk Havzası Örneği* (Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2016), 258.

¹⁰¹ İbrahim Arslanoğlu, “Cibali Ocağı Dedesi ve Taliplerinin Alevilikle İlgili Görüşleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 6/12 (1999), 124.

¹⁰² K8, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

¹⁰³ Üçer, “Geleneksel Alevilikte İbadet Hayatı ve Alevîlerin Temel İslâmî İbadetlere Yaklaşımları”, 182.

yol giderlerini karşılamaktadır. (Katılımcımız bu ücret için “Alan da veren de görmez.” ifadesini kullanmıştır.)¹⁰⁴ Hakkullah için belirli bir ücret yoktur ve bazen bir lokma bile olabilir. Bu ibadetin yerine getirilmesi için yine bir zorunluluk yoktur.

3) Lokma: Kurban kesildikten sonra dağıtılan lokmalık etlerdir.¹⁰⁵

Bu yörede, zekât veya ifade ettiğimiz mali ibadetler için belirli bir miktar yoktur. Cömertlik bu toplum için olmazsa olmaz bir değerdir. Kimin maddi sıkıntısı varsa ikamet ettiği mahalle dışına bile çıkmadan, mahalle içerisinde yaşayan kişiler tarafından ihtiyaçları giderilmeye çalışılmaktadır.

2.2.5. Hac

Hac kavramı, İbranice “hag” olarak bilinmektedir. Hag kelimesinin manası ise bayramdır. Arapçada hac kavramı, “ yönelmek, gitmek ve ziyaret etmek” manalarına gelmektedir.¹⁰⁶

İslam inancında beş temel esasın biri olan hac ibadeti; kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuş, maddi ve sağlık yönünden imkânı bulunan Müslüman her bir kadın ve erkeğe farzdır.¹⁰⁷ Kur’ân-ı Kerim’de hac ile ilgili şu ifadeler geçmektedir:

“Gitmeye gücü yetenin o evi (Kâbe’yi) ziyaret etmesi (haccetmesi), Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.”¹⁰⁸

Ayette de ifade edildiği üzere hac ibadeti Müslümanların senenin belli vakitlerinde Kabe, Arafat, Müzdelife ve Mina gibi ziyaret edilmesi gereken yerleri ziyaret etmek, yapılması istenilen dini vecibeleri de eda etmektir.¹⁰⁹

Alaplı Alevilerinde, Sünni toplumdan farklı olarak hac denilince ilk akla Hacı Bektâş-ı Veli’yi ziyaret gelmektedir. Nevşehir ilinde bulunan Hacı Bektâş-ı Veli’nin türbesine ömürde bir defa bile olsa ziyaret edilmesi gerekmektedir. Her yıl Alaplı’dan Nevşehir’e turlar düzenlenmekte ve durumu iyi olanlar bu turlar ile Hacı Bektâş-ı Veli’yi ziyaret

¹⁰⁴ K6, Kişisel Görüşme, 04 Ocak 2024.

¹⁰⁵ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁰⁶ Ömer Faruk Harman, “Hac”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/413.

¹⁰⁷ Lütfi Şentürk-Seyfettin Yazıcı, *İslam İlmihali* (Ankara: DİB yayınları, 33. Baskı, 2019), 306.

¹⁰⁸ *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* I, çev. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrııcı- İbrahim K. Dönmez- Sadrettin Gümüş (Ankara: DİB yayınları, 2014), Âl-i İmrân 3/97.

¹⁰⁹ Murat Çetin, *Alevilerin Dini İnanç ve Yaşantıları Gölyaka Örneği* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 59.

etmektedirler. Alaplı Alevilerinde Hacı Bektâş-ı Veli'ye gitmek, hacca gitmekten daha faziletlidir.¹¹⁰

Alevilikte hac ile ilgili genel yorum ve kanı şudur: Önemli olan belli zamanlarda belli mekânları ziyaret etmek değil bilakis insanın gönlünü yıkmamak, Kabe'ye gitmekten daha mühimdir.¹¹¹ Bu görüş, Alaplı Alevi topluluğunca da benimsenmektedir.

2.2.6. Oruç

Oruç kavramı, farsça kökenli olup, “ruze” kelimesinin Türkçeye çevrilmiş halidir. Arapçada ise “savm ve sıyam” kavramlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Savm sözlükte, “uzak durmak, kendini tutmak ve engellemek” anlamlarına gelmektedir. Terim anlamı ise, kişinin imsak vaktinden iftar vaktine kadar yemek, içmek ve cinsi münasebetlerden kendini uzak tutmasıdır.¹¹²

Oruç denilince Sünni toplumun aklına “ramazan”, Alevi toplumun aklına ise “muharrem” gelmektedir. Bundan dolayıdır ki iki kesim içerisinde oruç anlayışında farklılıklar bulunmaktadır. Alan çalışması yaptığımız bölgede görüştüğümüz kişilerden aldığımız bilgiler üzerine tutulan oruçlar şunlardır: “muharrem orucu, hızır orucu, perşembe oruçları ve ramazan orucu.” Görüştüğümüz kişiler de genç yaşlı fark etmeksizin genel olarak, Ramazan ayında bir gün olsun oruç tutmuşlardır. Katılımcılarımız arasında, Ramazan ayında otuz tam gün oruç tutanlar olduğu gibi, sağlık problemleri nedeniyle oruç tutamadıklarını belirtenler de bulunmaktadır. Genel olarak toplumun büyük bir bölümü Ramazan ayında oruç tutmamaktadır. Yine konumuz ile ilgili ilginç ve faydalı gördüğümüz bir bilgi de Düzce ili Gölyaka ilçesinde Alevi toplumu üzerinde yapılan bir çalışmada Alevi topluluğunun %78'inin Ramazan ayında otuz gün olmasa da oruç tuttuğunu ifade etmişlerdir. Bu da bize gösteriyor ki birbirine çok yakın iki ilde yaşayan Alevi topluluklarında bile oruç ibadetinin ifa edilmesi noktasında bir aynılık söz konusu değildir.¹¹³

Alevi inancı gereği yöre halkının tuttıkları oruçları kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

1) Muharrem Orucu: Hicri takvimin birinci ayı olan muharrem ayı, Alevilerin matem ilan ettiği, ilk gününden on ikinci gününe kadar oruç tuttıkları aydır. Oruç tutulan bu

¹¹⁰ K11, Kişisel Görüşme, 11 Ocak 2024.

¹¹¹ Üzümlü, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 177.

¹¹² Halil Altuntaş-İsmail Karagöz, *Oruç İlmihali* (Ankara: DİB yayınları, 2008), 39-40.

¹¹³ Çetin, *Alevilerin Dini İnanç ve Yaşantıları Gölyaka Örneği*, 59.

süre zarfında sudan uzak durmak en önemli kuraldır, menşei ise Hz. Hüseyin'in Kerbela'da çektiği sıkıntılara dayanmaktadır. Buna müteakip iftardan sonra bile su içmezler ve nefsanî tüm arzularından tebâüd ederler.¹¹⁴ Yörede şöyle bir bilgi de verilmiştir: “Muharrem ayında on iki gün, üç gün de yas-ı matem olmak üzere on beş gün oruç tutulmaktadır.”¹¹⁵

2) Hızır Orucu: Hızır, İslam inancında önemli bir yere sahip olan bir kişidir ve Hz. Musa ile arasında geçen bir hadiseden ötürü Hz. Musa döneminde yaşadığı düşünülmektedir. Menakıb-ı Mürtezaiyye’de Hz. Ali ve ahalisinin cömert olmasını konu edinen menkıbeler vardır. Bunun haricinde eserde hızır orucunu konu alan menkıbeler de vardır. Hızır orucunun tutulmasıyla ilgili çeşitli gerekçeler barındıran önemli hadiseler vardır. Bunların içerisinde Alevilerin dayanak olarak kabul ettikleri, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan’ın hastalanması ve bunun üzerine Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Hz. Ali ve Hz. Fatıma’ya üç gün oruç tutmalarını tavsiye etmesi gelmektedir. Rivayete göre Hz. Ali ve Hz. Fatıma iftar vaktinde kapılarına gelen düşkün bir kişiye iftarlıklarını verirler. Bu hadiseyi Hz. Peygamber’e anlattıklarında bu kişinin hızır olduğunu öğrenirler. Alevi inancına mensup kişiler de bu hadiseyi gerekçe kılarak hızır orucu adı altında senede bir defa üç gün oruç tutmaktadırlar.¹¹⁶

3) Perşembe Oruçları: Geleneksel İslam anlayışında Hz. Peygamber’in sünnetine isnat edilerek, pazartesi ve perşembe oruçları tutulmaktadır. Alevi inancında ise Hz. Peygamber’in perşembe günü miraca yükselmesine binaen “Kırk Sekiz Perşembe” olarak nitelendirdikleri orucu tutmaktadırlar.¹¹⁷ Bu orucun kaynaklarda yola mensup, yaşlı kişiler tarafından yerine getirildiği ifade edilse de alan sahamızda genç kişilerin de tuttuğu aktarılmaktadır.

Sonuç itibari ile Sünnî halk ile ortak tutulan oruçlar bulunduğu gibi Alevi inancı gereği Alaplı Alevi topluluğunun itikâdî görüşlerine has teşekkül etmiş oruç ibadetleri de bulunmaktadır. Alaplı Alevilerinin diğer ibadetlerinde zorunluluk olmadığı gibi oruç ibadetinde de zorunluluk yoktur. İsteyen muharrem ayında isteyen ramazan ayında

¹¹⁴ Ahmet İshak Demir - Yaşar Şanlı, “Cem Dergisi’nde Sunulan Alevilik Kavram, Kaynak ve Tarihi”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları* 9/2 (2016), 20.

¹¹⁵ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹¹⁶ Ali Nihânî Yozgadî, *Menâkıb-ı Murtazaviyye / Hz. Ali’nin Menkabeleri:İnceleme-Metin-Dizin*, haz. İsmail Yıldırım (Ankara: DBY yayınları,2022), 106.

¹¹⁷ Üçer, “Geleneksel Alevîlikte İbadet Hayatı ve Alevîlerin Temel İslâmî İbadetlere Yaklaşımları”, 179.

tutmaktadır. Sünni halkın inanışlarına ehemmiyet gösteren bu toplum, muharrem ayında Sünni halkın da daha özenli davranması gerektiğini istemektedirler.

2.2.7. Namaz

İslam'ın direği olarak kabul edilen namaz, Farsçada “tazim için eğilmek, ibadet, kulluk” etmek anlamlarına gelmektedir.¹¹⁸ Türkçeye namaz olarak geçen Arapça salât kelimesi ise “dua etmek, tazimde bulunmak ve övmek” gibi manalara gelir.¹¹⁹

Alevilerin namaz anlayışına İlyas Üzümlü'nün eserinden faydalanarak değinmek istiyoruz. Anadolu'da Alevî-Bektâşî olarak varlık gösteren topluluklarda, namaz anlayışı İslam inancından farklı olarak batinî yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar aralarında namaz kılanlar olsa bile toplumun ekseriyetine yayılmadığı görülmektedir.¹²⁰ Alevi topluluğunda namaz dua olarak anlaşılmaktadır. Fakat Alevilik inancında karizmatik lider olarak görülmüş bazı şahsiyetlerin ifadelerinde namaz ibadetinin ehemmiyeti karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Hacı Bektâş-ı Veli'nin *Makalat* adlı eserinde “Namaz kılmak, zekat vermek, oruç tutmak, hacca gitmek...” olarak İslam'ın beş şartını ifade etmiştir.¹²¹

İmam-ı Cafer Sadık Buyruğu 'nda dört kapıdan biri olan şeriat kapısının on makamından üçüncüsünde “namaz” geçmektedir.¹²² Ayrıca Kaygusuz Abdal'ın *Salâtnâmesi* bulunmaktadır. *Salâtnâme* on beş kıtadan oluşmaktadır. İlk iki kıtası şu şekildedir:

“Ey emir efendi bana
Dahi namaz sorar mısın
Dur haber vireyim sana
Dahi namaz sorar mısın

Yanar yüreğim od'dur
Bilmeyen müşkil derttir
Sabah namazı dörtlür
Dahi namaz sorar mısın”¹²³

¹¹⁸ M. Kamil Yaşaroğlu, “Namaz”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 38/ 350.

¹¹⁹ H.Yunus Apaydın, *İlmihal İman ve İbadetler* (İstanbul: TDV Yayınları, 2020) , 1/220.

¹²⁰ Üzümlü, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 168.

¹²¹ Hacı Bektâşî Veli, *Yorum ve Açıklamalarla Makalat-ı Hacı Bektâş Veli: Hacı Bektâş Veli Hazretlerinin Düşünceleri, Öğüt ve Öğretileri*, haz. Aziz Yalçın (Ankara: Akademi Matbaası, 1991), 66.

¹²² Küpeli, *İmam-ı Cafer Sadık Buyruğu*, 414.

¹²³ Abdurrahman Güzel, *Kaygusuz Abdal (Alaeddin Gaybi) Menakıbnamesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Matbaası, 1999),141-142.

Kaygusuz Abdal'ın bu şiirinin tüm kıtaları dikkatli bir şekilde incelendiğinde anlaşıyor ki namazlarını Hanefî mezhebinin doktrinlerine uygun olarak eda etmiştir.¹²⁴

Ülkemizde yaşayan Alevi topluluklarında bu ibadet, aynı oranda kabul görmemiş ve uygulama noktasında bir birliktelik sağlanamamıştır. Örneğin, Tokat'ta yaşayan Alevi toplumunun namaz ibadeti ile ilgili genel kabul olsa da, çoğunluğunun farklı gerekçelerle beş vakit namaz ibadetini düzenli olarak yerine getirmediği görülmüştür. Bunun yanında, cuma namazı, bayram ve cenaze namazlarına katılımın yoğun olduğu müşahade edilmiştir.¹²⁵

Aplalı' da Alevilerin namaza karşı tutumları değişmektedir. Yaygın olmamakla birlikte beş vakit namazı kılanlar da vardır. Bununla beraber köyde Gümeli Beldesi Merkez Mahallesinde görev yapmakta olan cami imam hatibi ile yaptığımız görüşmede bize yöre halkının namaz ibadetine yaklaşım tarzı ile ilgili önemli bilgiler vermiştir. Alevi topluluğu içerisinde beş vakit namaz ibadetinin düzenli olarak yerine getirilmediği, bunun aksine cuma namazları ve bayram namazlarına yoğun bir katılım olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca hocamız Alevi topluluğunun ezana ve dini konularda çok büyük hassasiyet gösterdiklerini söylemektedir. Hocamızın başından şöyle bir hadise geçmiştir:

“Bir gün camide ses sistemi bozulduğundan hocamız ezan okuyamamış bunun üzerine mahalleden bazı kişilerin gelip “Hocam bir sıkıntı mı var?” diye sormuşlardır.”¹²⁶ Alevi ailelerinin çocuklarını erkekler tarafından camilerde kılınmaktadır. Bazı erkek katılımcılarımız cuma namazlarını hiçbir şekilde kaçırmadıklarını ifade etmişlerdir. Camiye genel olarak erkekler gitmektedir. Buradan anlaşıyor ki namaz ibadeti için de bir zorunluluk bulunmamaktadır. Kişiler namazlarını eğer isterlerse kılabilirlerdir.

Namaz ile ilgili bölümü bir katılımcımızın ifadeleri ile bitirmek istiyoruz: “Ben, eşim ve çocuklarım namazlarımızı kılarız, benim çocuklarım asla cuma namazlarını kaçırmazlar. Hz. Ali efendimiz camide vefat etmiş diye camiye girilmemesi bana yanlış geliyor. Diyelim ki benim evimde babam vefat etti, ben evime bir daha giremeyecek miyim?”¹²⁷

¹²⁴ Sönmez Kutlu, *Alevilik Bektaşilik Yazıları* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008),179.

¹²⁵ Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005), 316.

¹²⁶ K22, Kişisel Görüşme, 15 Mayıs 2024.

¹²⁷ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

2.2.8. Abdest ve Gusül Abdesti

Abdest, Arapçada “vudû” olarak geçmektedir. Bu kavram, temizlik anlamına gelmektedir. Dilimize abdest olarak geçen bu kavram, Farsça “âb(su) ve dest(el)” kelimelerinden oluşmaktadır. Bu kelimeler birleştirildiğinde “el suyu” anlamına gelmektedir.¹²⁸ İslam inancında abdest, ibadete hazırlık aşamasında ön koşuldur. Gusül ise sözlükte “ temizlenmek, yıkanmak” anlamlarına gelmektedir. İslam inancında gusül abdestinin terim anlamına baktığımızda, hükmî kirlilik olarak görülen durumdan arınmak için tüm bedeni yıkamak demektir.¹²⁹

Alevi anlayışının önemli kaynaklarından olan buyrukta abdest, tasavvufi yorumun etkisiyle de farklı manalarda karşımıza çıkmaktadır. Abdest, kaynaklarda dört kapı kırk makam anlayışının etkisiyle her kapının kendine has bir abdestinin olduğu ifade edilmektedir. Şeriat abdesti su ile, tarikat abdesti yola ikrar verme ile, marifet abdesti nefsinin farkında olup Hakk’ı tanımak ile, hakikat abdesti kişinin kendi hatalarını görerek başkalarının hatalarını gece gibi kapatması ile eda edilmektedir.¹³⁰

Abdest kavramı Vilayetnâme’nin farklı bölümlerinde geçmektedir: Hacı Bektâş-ı Veli’nin yanındakilerle beraber akşam namazından önce abdest aldığı; Kadıncık Ana Menkıbesinde, Kadıncık Ana’nın abdest aldığı ve Ahi Evran ile Hacı Bektâş-ı Veli’nin bir görüşme esnasında abdest kelimesini kullandığını görmekteyiz.¹³¹ Buradan anlaşıldığı üzere abdest Alevi kaynaklarında da yerini almıştır. Yaptığımız görüşmelerde yöre halkının, cimadan sonra, kadınların özel durumlarından sonra ve cemevlerine gitmeden önce gusül abdesti aldığı görülmektedir. Yöre halkının geleneksel Alevi inancında olduğu gibi cemevine gitmeden önce gusül alınmaz ise cem ibadetleri kabul olmaz, görüşü vardır.

Burada birkaç katılımcımızın sorduğumuz suallere verdikleri cevapları eklemek istiyoruz:

“Gusül abdesti almayan cemevine giremez. Bizim önceliğimiz beden temizliğinden önce gönül temizliğidir.”¹³²

¹²⁸ Abdulkadir Şener, “Abdest” , *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1998), 1/ 68

¹²⁹ Mehmet Şener, “Gusül” , *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/ 213

¹³⁰ Üzümlü, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 167. Bkz. Cafer-i Sadık, İmam Cafer-i Sadık *Buyruğu*, haz. Fuat Bozkurt (İstanbul: Kapı Yayınları, 2013), 187.

¹³¹ Gölpınarlı, *Vilayetnâme*, 27,33 ve 51.

¹³² K6, Kişisel Görüşme,4 Ocak 2024.

“Gusül abdesti tabi ki alıyoruz. Cemevine abdestsiz gelen olursa görevli ana bacı su şişesiyle su dağıtır ve abdest alınmış olur.”¹³³

“Biz gusül abdesti alıyoruz. Abdestsiz asla dışarı çıkamayız. Büyüklerimiz bazen diktığımız bir ağaç kurduğunda bizi abdestsiz olmakla tenkit ederlerdi. İnsan o şekilde çocuğunu bile emziremez.”¹³⁴

Katıldığımız cem ayininde kaynak kişilerimizce uyguladıklarını söyledikleri bir abdest çeşidi de tarikat abdestidir. Bu abdest, cem ayinlerinde alınır. Tarikat abdestinde önce eller yıkanır sonra da yüze mesh edilir. Bu abdest çeşidi yol için verilen ikrar anlamına da gelmektedir.¹³⁵

Sonuç olarak baktığımızda bu yörede abdest ve gusül uygulamasında Sünni inancından çok da büyük farklılıklar olmadığını gözlemledik. Bazıları normal abdesti gönül temizliği olarak görürken bazıları da Sünni kesimde olduğu şekliyle cenaze namazı, cuma namazları ya da beş vakit namazın ön koşulu olarak yerine getirmektedirler. Burada konumuz açısından çok önemli gördüğümüz bir hususa değinmek gerekmektedir. Bazı kesimlerce “Aleviler gusül bilmezler.” gibi tavırlar, yöre halkı tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bu gibi yanlış düşüncelere sahip kesimlerin meselenin özünü birincil kaynaklardan yani kendilerinden öğrenilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

2.3. Alaplı Aleviliğinde Erkân

2.3.1. Yola Kabul Erkânı

Alaplı Alevi topluluğunda yola kabul erkânı adında özel bir erkân yapılmamaktadır. Alaplı’da her Alevi aileden dünyaya gelen her çocuk doğuştan Alevi olarak kabul edilmektedir. Görüşmelerimizde genel olarak ifade edilen “Alevi olunmaz, Alevi doğulur.” düşüncesi hâkimdir. Bundan dolayı çocuklar aileleri ile birlikte cem ibadetlerinde yerlerini almaktadırlar.

¹³³ K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023

¹³⁴ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹³⁵ Kılıç, *Vezirköprü İlçesi Güldere ve İmircek Köylerindeki Alevi Vatandaşlarımızın Dini İnanç ve Yaşayışları*, 46.

2.3.2. Görgü Erkânı

Alevilikte mühim ibadetlerden biri olan görgü ceminin, her yıl talipler tarafından en az bir kere yerine getirilmesi gerekmektedir.¹³⁶ Görgü cemine iştirak eden Aleviler tarafından görgü kurbanı da kesilmektedir. Görgü ceminde on iki hizmet yerine getirilmekte ve bu hizmetleri yerine getiren kişiler töreni yöneten pir ya da dede tarafından belirlenmektedir.

Alaplı Alevi cemaati, her yıl kendilerini toplum önünde sorguya çektiklerini ifade etmişlerdir. Bu ceme nefesine hâkim olamayan ve kötü fiilleri(yalancı şahitlik, yetim hakkı yemek, büyüklerine saygısızlık yapmak, eşini boşamak, tacizde bulunmak vs.) işleyen kısaca düşkün olan kişiler giremezler. Ayrıca dışarıda birbiriyle davalı olan kişiler de bu ceme katılamazlar. Alevilik ile ilgili bazı kaynaklarda görgü cemine musahibi olmayan ve bekâr olan kişilerin katılamayacağı yazmaktadır. Fakat Alaplı Alevilerinde bu şekilde bir kural yoktur. Toplum tarafından arınma olarak nitelendirilen bu cemde talipler kendi rızalarıyla pirin ya da dedenin huzuruna meydana çıkarlar.

Burada dede ya da pir şu ifadeleri kullanmaktadır: “Aldığın varsa ver, alacağın varsa al. Döktüğün varsa doldur. Gözyaşı döktüğün varsa güldür. Yıktığın varsa kaldır.”¹³⁷ Burada başkasından şikâyetçi olanlar, haklarını almak isteyenler ayağa kalkar ve şikâyetlerini bildirirler. Bu cemde küsler barıştırılır, haklar adalet üzerine hakkı olana verilir; sonunda hata işleyenlerin hatası düzeltilir ve bir daha yapmamak üzere tövbe ettirilir. Binaenaleyh kişiler kendilerini temizlenmiş ve ferahlamış olarak görürler. Her cemde olduğu gibi bu cemde de töreni yöneten kişi tarafından çeşitli dualar okunur. Bu cemin sonunda tığlanan görgü kurbanları lokma olarak, katılan kişilere ikram edilir.

2.3.3. Dardan İndirme Erkânı

Alevilikte vefat eden kişinin ardından öldü, vefat etti gibi terimler kullanılmaz. Onun yerine “Hakk’a yürüdü” terimi kullanılmaktadır. Çalışma yaptığımız alan sahamızda da bu ifade kullanılmaktadır. Hakk’a yürüyen canın ardından gerçekleştirilen bu cem, kişinin vefat ettiği yedinci ve elli ikinci günlerin arasında yapılmaktadır. Dede, cemi başlattıktan sonra Hakk’a yürüyen kişinin yakınlarından(oğlu, kızı, kardeşi olabilir) bazı

¹³⁶ Ahmet Yaşar Ocak (ed.), *Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşî Kültürü* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 345.

¹³⁷ Bozkurt, *Buyruk*, 156. (Bu bölümde eseri hazırlayan kişi Alaca yazması, 189 ve 1. Hacı Bektaş Yazması 226-227. Eserlerinden faydalanmıştır.)

kişileri meydana çağırır. Dedenin, Hakk’a yürüyen canın yakınları darı taksın, buyruğu ile vefat eden kişinin yakınları beş litrelik şişe ya da ibriği boyunlarına takarlar. Burada helallik alınır, kişinin borçları varsa ortaya çıkar. Dedenin bir sonraki “dar indirilsin” buyruğu ile imadın yardımıyla ibrik veya şişe boynuna takan kişilerden alınır. Dedenin duası ile bu uygulama bitirilir. Sonrasında cem ibadetleri yapılacaksa yerine getirilir ve Hakk’a yürüyen kişinin yakınları tarafından tığlanan dardan indirme kurbanı, lokma olarak törene katılan kişilere dağıtılır.

2.3.4 Muharrem Erkânı

Bu erkân, kaynaklarda matem ayıdır ve oruç erkânı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Alevi toplumun en değerlilerinden olan Hz. Hüseyin’in şehit edilmesini ve Kerbelâ hadisesini yâd etmek maksadıyla gerçekleştirilen erkândır. Her yıl Muharrem ayının onuncu gününde bu erkân cemevlerinde yapılmaktadır.¹³⁸

Yöre halkının belirttiği üzere muharrem ayı matem ayıdır matem on iki gün sürer ve bu süre zarfında sakallar tıraş edilmez, eğlencelere ara verilir ve karı koca ilişkileri kesilir. On iki günün sonunda ise oruçlarını tam bir şekilde tutanlar tarafından kurban tığlanır, cem ibadeti yapılır.

Muharrem ceminde okunan ayrıca bizim de katıldığımız cem ibadetinde dede tarafından Şah Hatai’ye nispet edilen mersiyeinin bazı bölümleri, şu şekilde okunmuş ve ibadete katılan kişiler tarafından da tekrar edilmiştir:

“Bugün matem günü geldi
Ah Hüseyin’im, şah Hüseyin’im
Senin derdin bağrımı deldi
Ah Hüseyin’im, şah Hüseyin’im
Şehit düşmüş şah-ı merdan.”¹³⁹

¹³⁸ Mehmet Bozkurt, *Sünnilik Şiilik Alevilik Vehhabilik Nedir?* (Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2010), 209.

¹³⁹ Bu mersiyeinin ilk ve son kıtalarına bkz. İlyas Üzüm, *Tarihsel ve Kültürel boyutlarıyla Alevilik*, 206. ; Gökbel, *Ansiklopedik Alevi Bektaşî Terimler Sözlüğü*, 619.

3. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLERİNDE AHLAK VE SOSYAL YAPI

Bu bölümde Alaplı Alevilerinin ahlâki kurallarından, Sünni halk ile münasebetlerinden ve Alevi gençlerin geleneksel Alevi kültürü ile olan ilişkilerinden bahsedilecektir.

3.1. Ahlak

3.1.1. Dört Kapı-Kırk Makam

Aleviliğin kavranabilmesinde yapı taşı olan dört kapı kırk makam, yolun muhtevasını belirleyen doktrinleri tereküp etmektedir. Bu kapılar sırasıyla şu şekildedir: Şeriat, tarikat, marifet ve hakikattir. Bu kapıların her birinde aşılması gereken on makam yer almaktadır. Kaplan'a göre bu makamlar, insanı çığlıktan ve hamlıktan kurtaran; insan-ı kâmil olma yolundaki tüm süreçleri belirten ve insanı en üstün mertebeye ulaştırandır.¹⁴⁰

Her bir kapının kendine has nitelikleri ve doktrinleri bulunmaktadır. Tarikat yolcusu olan bir kişi, her kapının mahiyetini bilmekle yükümlüdür. Üç kapı bilinmeden de hakikat kapısına erişilemez.¹⁴¹

Dört kapı kırk makam, Ahmet Yesevi'ye nispet edilen Fakr-nâme adlı eserde, Hacı Bektâş-ı Veli'nin Makâlât'ında ve buyruklarda geçmektedir. Ahmet Yesevi dört kapı kırk makamı Hz. Ali'ye isnat etmektedir:

“Hazret-i Ali'den, Allah ondan razı olsun, rivayet ederler ki dervişlik makamı kırktır. Eğer (bir derviş) bilip (buna göre) amel etse, dervişliği temiz olur ve eğer bilmese ve öğrenmese, dervişlik makamı ona haram olur ve (o kişi) cahildir. O kırk makamın onu şeriat makamında ve onu tarikat makamında ve onu mârifet makamında ve onu hakikat makamındadır.”¹⁴²

İmam Cafer Buyruğu'na göre dört kapı kırk makam şu şekildedir:

Şeriat Kapısı ve On Makamı:

Şeriat buyrukta; kulluk etmek, ilim, çaba sarf ederek Hak Teala'nın yüzünü görmek olarak ifade edilmektedir. Şeriatın on makamı:

¹⁴⁰ Kaplan, *Yazılı Kaynaklara Göre Alevilik*, 217

¹⁴¹ Esat Korkmaz, *Yorumlu İmam-ı Cafer Buyruğu* (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 3. Basım, 2007), 197.

¹⁴² Kemal Eraslan, Yesevi'nin Fakr-nâmesi, *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi*, 32 (Ankara: 2016), 52.

1. İman getirmek.
2. İlim öğrenmek.
3. Namaz kılmak(duayı yerine getirmek), zekat vermek, oruç tutmak ve hacca gitmek.
4. Helal çalışmak ve riba (faiz) yememek.
5. Haramdan uzak durmak.
6. Hayız ve nifaz halinde eşine yakın olmamak.
7. Şeriat evine girmek.
8. Şefkatli olmak.
9. Temiz ve helal yiyip, temiz giyinmek.
10. Emr-i bil maruf nehyi anil münker (iyiliği emredip kötülükten alıkoymak).¹⁴³

Tarikat Kapısı ve On Makamı:

Alevî-Bektâşîliğin doktrinlerini, törenlerini öğrenme ve tarikat kurallarını bilmeye dair kapıdır.¹⁴⁴ On makamı şu şekildedir:

1. Mürşitten el alıp tövbe vermek.
2. Talip olmak.
3. Saçı ve elbiseni temiz tutmak. Kirden arınmak.
4. Nefisle mücadele etmek.
5. Makam-ı hürmet
6. Allah korkusu
7. Hak'tan ümidi kesmemek
8. İbret, Hidayet ve seccadeyi azizler.
9. Sahib-i cemiyet, sahib-i nasihat ve sahib-i muhabbet.
10. Aşkır, şevktir, sefadır ve fakirliktir.

Marifet Kapısı ve On Makamı:

Allah'ı tanımak ve rızasına erişmektir. Başkalarının kusurlarını kapatmak ve kendini bilmektir. Marifet şeriatın gömleğidir. Makamları da şu şekildedir:

1. Edep
2. Korku
3. Sabır
4. Kanaat
5. Utanmak

¹⁴³ Küpeli, *İmam-ı Cafer Buyruğu*, 414-415.

¹⁴⁴ Esat Korkmaz, *Dört Kapı Kırk Makam* (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2008),157.

6. Cömertlik
7. İlim
8. Miskinlik
9. Marifet
10. Kendi özünü bilmek.

Hakikat Kapısı ve On Makamı:

Allah’a ulaşmak ve sırrına ermektir. On makamı şu şekildedir:

1. Turap olmak.
2. Yetmiş iki milleti bir görmek ve gıybet etmemek.
3. Eline gelene razı olmak.
4. Dünyada yaratılmış olanın cümlesi kendisinden emin olmaktır.
5. Tüm işlerde Allah’a tevekkül etmektir.
6. Sohbetir.
7. Makam-ı sırdır.
8. Makam-ı Teberradır.(Uzak durma makamı)
9. Makam-ı Mûnacattır.(Tanrı’ya yakarma makamı)
10. Makam-ı Müşahadede-i Celb-i Şevktir. (Kendini çekme sevincini izleme makamı)¹⁴⁵

Buyruklarda geçen dört kapı kırk makam ile Hacı Bektâş-ı Veli’nin Makâlât’ında geçen makamlar arasında belirgin farklılıklar bulunmamaktadır. Bazı kavramların farklı kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Alaplı Alevileri dört kapıyı ifade edebilmekte fakat makamların içeriğini isim olarak belirtememektedirler. Yani ana başlıkları biliyorlar, detaylara vâkıf değiller. Bazı kaynak kişilerimizin bu konu hakkında görüşleri şu şekildedir:

“Biz marifet kapısındaız daha hakikate çıkamadık. Amacımız sırrı hakikate erişmektir.”¹⁴⁶

- “Dörk kapı kırk makamın amacı, tamamen huzura ermek ve sırrı hakikate ulaşmaktır.”¹⁴⁷

¹⁴⁵ Küpeli, *İmam-ı Cafer Buyruğu*, 415-416.

¹⁴⁶ K6, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

¹⁴⁷ K14, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024

- “Şeriat ile başlayacaksın en son makama ulaşacaksın önce Kur’an’ı öğreneceksin, ibadetlerini öğreneceksin. Kur’an’ı Kerim’i Arapça bilmeyince anlamıyorsun bundan dolayı Türkçe okunsun deniliyor.”¹⁴⁸
- “ Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat bu kapılar Allah’a giden aşamalıdır.”¹⁴⁹

Son olarak burada değinmek istediğimiz bir konu bulunmaktadır. Ethem Ruhi Fırlalı’nın da ifade ettiği üzere son yıllarda şeriat, tarikat, marifet ve hakikat kapılarının içerisinde “şeriat ve tarikat” kavramlarının manaları saptırılmaktadır ve şeriat mertebesini geçip tarikat makamına ulaşan kişilerin şeriat kurallarına ihtiyacı yokmuş gibi bir anlayış sunulmaktadır.¹⁵⁰ Bundan dolayı bazı çevrelerde dört kapı kırk makam anlayışının menşei olan yazılı kaynaklardan uzaklaşıldığı görülmektedir.¹⁵¹

3.1.2. Üç Sünnet-Yedi Farz

Sünnet kavramı; yol, adet, usul ve ya alışkanlık haline getirilen fiillerdir. İslam’ın ana kaynaklarından ikincisi olan sünnet, Hz. Peygamber’den söz, fiil, takrir, fiziki ve ahlaki nitelik olarak aktarılanlardır.¹⁵² Farz ise, “ kesinleştirilmiş şey veya kesip parçalamak” gibi manalara gelmektedir. İslam fıkında, Yüce Allah’ın (c.c.) mükelleflerden açık ve bağlayıcı bir şekilde yapılmasını istediği davranışlara denilmektedir.¹⁵³ Alevi İnancının temel yapısına bakıldığında sünnet kelimesinin hangi manada kullanıldığı bilinmemektedir. Sünnet ve Farz uyulması gereken kural, ilke ve prensip olarak görülmektedir. Alevilikte “Üç sünnet yedi farz” olarak belirlenen bu kurallar Cafer-i Sadık’a atfedilir fakat kaynaklar müşahade edildiğinde Cafer-i Sadık’ın bu şekilde bir sıralama yaptığına dair bir yazılı kaynak bulunamamıştır.¹⁵⁴ Uyulması zorunlu olarak görülen bu ilkeler buyruklarda şu şekilde geçmektedir:

¹⁴⁸ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁴⁹ K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁵⁰ Fırlalı, *Türkiye’de Alevilik ve Bektâşilik*, 292.

¹⁵¹ Hanifi Şahin, Alevi Yazılı Kaynaklarındaki Dört Kapı Kırk Makam Anlayışının Günümüz Alevi Yazarlarca Algılanışı, *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu* (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2013) 1/ 281

¹⁵² Ahmet Yücel , *Hadis Usûlü* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012), 37.

¹⁵³ İbrahim Kâfi Dönmez, “Farz”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul:TDV Yayınları ,1995), 12/184

¹⁵⁴ İlyas Üzümlü, “Buyruk’ta “ üç sünnet yedi farz” Kavramı ve Alevi Yazarların Tutumu”, *İslam Araştırmaları Dergisi* 5 (2001),162-164.

Üç Sünnet

1. Dilini tevhid kelimesinden ayırmamak.
2. Gönlünden düşmanlığı gidermek, kin tutmamak, kibirli olmamak, hırsına uyup şeytana gönül vermemektir.
3. Sözü hakkın kudreti olmalı, Kimseyle kavga etmemek ve düşmanlık yapmamaktır.

Yedi Farz

1. Çok sır Saklamak.
2. Talip bin bir ise, bir otura ve bir dilden söylemek.
3. Hakkın terazisine itaat etmeli, yaptığı günaha özür ve niyaz etmeli, kimsenin gıybetini etmemeli ve yalan yere yemin etmemeli, yalan söylememelidir.
4. Mürebbi (eğitmen), hakkına itaat etmeli, emrine uyulmalıdır.
5. Kuşak kuşanmalı, halifeden el alıp, tövbe etmelidir.
6. Müsahibini hakikatte, Hak cemiyetine ulaştırmalıdır.
7. Halife'den taç ve kisvet (elbise) etmeli, özünü şeyhlere ulaştırmalıdır.¹⁵⁵

Üç sünnet yedi farzı yerine getirmeyen taliplere uygulanacak cezalar şu şekilde belirlenmiştir: Birinci sünneti yerine getirmeyen talip kendi haline bırakılmalı ve yaptığı hizmetler kabul edilmelidir. İkinci sünneti yerine getirmeyen talipten bir akçe alınmalı, üç akçe de halifeye verilmelidir. Üçüncü sünneti yerine getirmeyen talipten ise bir tarik(sopa) vurulmalıdır. Birinci farzdan düşen talibe, üç akçe vurulmalı, on akçe de para alınmalıdır; üç akçesi halifeye yedi akçesi de gazilere verilmelidir. İkinci farzdan düşen talibe yedi tarik vurulmalı ayrıca talipten yedi akçe de para alınmalıdır. Üçüncü farzdan düşen talibe dokuz tarik vurulmalı ek olarak da talipten dokuz akçe de para alınmalıdır. Dördüncü farzdan düşen talibe on sekiz tarik vurulmalı, talipten on yedi akçe de para alınmalıdır. Bundan sonraki üç farzın cezası da aynıdır: kırk tarik vurulmalı, kırk akçe de para alınmalıdır.¹⁵⁶ Alevi kaynaklarına göre belirtilen bu cezalar farklılık göstermektedir.

Çalışma sahamızda edindiğimiz bilgilere göre “üç sünnet yedi farz” uygulaması, kaynak kişilerimiz tarafından isim olarak bilinmemektedir. Fakat konuşmalarımız esnasında müşahade ettiğimize göre bu ilkeleri yaşantılarına düstur edinmişlerdir. Cezalara gelindiğinde ise tam olarak uygulandığını düşünmemekteyiz.

¹⁵⁵ Ali Yaman, *A'dan Z'ye Alevilik nedir?* (İstanbul: Alevi İnanç ve Kültürü Cep Kitapları Dizisi, 1999), 157-158.

¹⁵⁶ İmam-ı Cafer, *İmam-ı Cafer Buyruğu*, haz. Sefer Aytekin (Ankara: Emek yayınevi), 165-166.

3.1.3. Eline Beline Diline Hâkim Olmak

Her toplumun sosyal yaşamını düzenli bir biçimde ikame edebilmesi için belli başlı kurallara ihtiyaç hasıl olmaktadır. Alevi toplumunda günlük hayatta kişilerin otokontrolünü sağlamak maksadıyla mecbur kılınan bazı doktrinler yer almaktadır.¹⁵⁷

Bu kurallar, Maniheizm inancındaki üç mühür olarak bilinen ve Hacı Bektâş-ı Veli'ye nispet edilen “Eline, beline ve diline hâkim olmak” ifadesiyle tasrih edilmektedir. Edepi noktasında önemli öğretileri bulunan Yunus Emre'nin de, “Elin tek, dilin pek, belin berk tut.” şeklinde sözleri bulunmaktadır.¹⁵⁸

Alaplı'da görüşme yaptığımız kişiler tarafından bu sözler; İslam'ın şartı, Aleviliğin ve Müslümanlığın özü olarak görülmektedir. Alaplı Alevi topluluk, bu kurallara tüm insanlığın uyması gerektiğini düşünmektedir. Sosyal hayatın temel düsturu olan bu ilkeler, toplum tarafından içselleştirilmiş ve uymayan kişiler düşkün ilan edilmiştir. Görüşme yaptığımız bazı kaynak kişilerin bu konu hakkındaki ifadeleri şu şekildedir:

“Eline sahip ol, hırsızlık yapma ve kul hakkı yeme demektir.

Beline sahip ol, zina yapma demektir.

Diline sahip ol, dedikodu ve kötü sözlerden uzak dur demektir.”¹⁵⁹

“Kur'an'ı Kerim'de bahsedildiği gibi hırsızlık vb. kötü tüm davranışlardan uzak durmak ve iyi bir insan olmak demektir. Ahlaki değerlere sahip olmak demektir.”¹⁶⁰

“Yanlış işlere elini uzatma, çalma demektir. Diline sahip ol derken gidilen yolda kalp kırma demektir. Beline sahip ol, edepli ol; başkalarının eşleri ve kızlarında gözün olmasın demektir.”¹⁶¹

Görüldüğü üzere toplum içerisinde güçlü ahlaki değerler yer almaktadır. Ali Yaman'ın eserinde bazı dedeler tarafından ifade edilen şu cümle dikkatimizi çekmiştir: “Bu ahlaki kurallar kıldan ince, kılıçtan keskindir.”¹⁶² Alevilikte ve çalışma sahamızda bulunan

¹⁵⁷ Kasım Tatlıoğlu, “Alevi/Bektaşî Öğretisinde İnsan-ı Kamil Anlayışı ve Ahlak Gelişimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu*, (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2014), 1/530

¹⁵⁸ Selahattin Yakut-Orhan Yılmaz(ed.), *Karacaoğlan'da Hacı Bektaş ve Alevi-Bektaşî İzleri, Anadolu'nun Manevi Mimarları: Hacı Bektaş Veli-Yunus Emre* (PDF Ankara: İksad Yayınevi, Mart 2022), 7.

¹⁵⁹ K16, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024.

¹⁶⁰ K17, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024.

¹⁶¹ K6, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

¹⁶² Yaman, *A'dan Z'ye Alevilik Nedir?* , 158.

Alevilerde, beden temizliği haricinde ahlak temizliği de önemli bir husustur. Binaenaleyh genç-yaşlı ayırt etmeksizin bu ilkelere dikkat edilmektedir.

3.2. Sosyal Yapı

3.2.1. Alaplı Alevilerinin Sünni Halk İle Münasebetleri

Asırlardır Anadolu topraklarında devam eden “Alevi-Sünni Çatışması” önemli meselelerden bir tanesidir. Alan sahamızda geçmiş dönemlerde yaşanan siyasi ve sosyal tüm menfi olaylar bu topraklara da tesir etmiş ve etkisini az da olsa göstermiştir. Dini platformda aktüalitesini koruyan mezhepsel dini çatışmalar, Alevi ve Sünni halkı karşılıklı olarak fazlaca yıpratmıştır. Gözlemlerimiz ve görüşmelerimizde Alevi toplumdaki aldığımız müteaddit malumatlar da bu konuyu teyit etmiş durumdadır. Alaplı topraklarına 1800’lü yıllarda gelen Alevi toplum, öncelikle bu toplumda öz hüviyetini gizlemiş ve toplumun tepkilerinden çekindikleri için en ücra köşeleri mesken tutmuşlardır. Toplum tarafından bazı dışlanmalarla karşılaşmışlar ve bu dışlanmalardan kurtulmak, tanınmamak için fazlaca çaba sarf etmişlerdir. Alaplı’ya geldiklerinde ataları bu topraklarda kendi emekleriyle hiçbir siyasi güçten destek almadan cami inşa etmişlerdir. Alaplı’da görüşmelerimiz esnasında katılımcılarımız geçmiş dönemlerde yaşanan problemlerin var olduğunu fakat günümüzde hiçbir şekilde bu topraklarda bu gibi sorunların olmadığını, bazı medya ve siyasi organların bu iki kesimi birbirine düşman etmek için uğraştıklarını ifade etmişlerdir. Yaşanılan bazı problemleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Lise zamanımda Alaplı’da arkadaşlarım tarafından dışlanıyordum. Şimdi Ankara’da üniversitede okuyorum ve arkadaşlarımla hiçbir sıkıntı yaşamıyorum. Ben Sünni arkadaşlarımla yaşam şekline saygı gösteriyorum onlar da benim yaşam şeklime saygı duyuyorlar.”¹⁶³

“Alaplı bizim memleketimiz ve biz hep beraber hoşgörü içerisinde yaşıyoruz. Yıllardır Sünniler bizi tanıdı biz de onları tanıdık. Bundan dolayı burada problem yoktur. Dışarıdan gelen öğretmenlerden ben okul zamanımda problemler yaşadım.”¹⁶⁴

¹⁶³ K18, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024.

¹⁶⁴ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

“Ben ortaokulda okurken arkadaşlarım tarafından Alevi olduğum için çok dışlanmıştım. O yaşlarımda kendimi tam olarak ifade edemiyordum. Fakat şu anda lisede okuyorum ve Sünni arkadaşlarım var, hiçbir sıkıntı yaşamıyorum.”¹⁶⁵

Görüştüğümüz kişilerden aldığımız bilgilere baktığımızda okul ortamlarında Alevi olduğu bilinen öğrencilerin, Sünni kişilerce özellikle de bazı öğretmenler tarafından dışlandıkları aktarılmıştır. Aldığımız bilgilerde dikkatimizi çeken bir husus, Alevi topluluğu uzun süre kendi inançlarını, Sünni halktan gizlemiştir. Özellikle Alaplı ilçesinin Gümeli beldesine yerleşmiş, Ereğli’de iş dolayısıyla yaşayan Alevi aileler, yıllar boyunca Sünni halkın tepkilerinden çekindikleri için yakın komşularından bile Alevi olduklarını gizlemişlerdir. Sünni komşuları ise onların Alevi olduklarını öğrendikten sonra çok şaşırılmışlar ve sizin bizden hiçbir farkınız yok demişlerdir.

Alevi-Sünni münasebetlerinde eklememiz gereken başka bir konu da Alevi-Sünni evlilikleridir. Alaplı’da bu noktada farklı düşünceler karşımıza çıkmaktadır. Bazı kesimler, bu evliliklere kesinlikle karşı çıkarken bazı kesimler de bu evlilikler normal karşılamaktadırlar. Çalışma sahamızda ve Ali Yaman’ın da araştırmalarında ortaya çıkan bir bulgu vardır: “Alevi genç kızların Sünni bir aileyle evlendiğinde zorlandığı fakat Sünni bir genç kızın Alevi bir aileye gelin gittiğinde çok da zorlanmadığı” görüşüdür.¹⁶⁶ Bu bulguyu genellemek mütearif bir sonuç ya da genel bir ifade olarak görmek sağlıklı bir sonuç olduğunu kendi kanaatimizce düşünmemekteyiz. Çünkü bu husus aileden aileye değişmektedir. Daha önce düşkünlük konusu başlığında ifade ettiğimiz gibi toplumun bu evliliklere karşı çıkmasının sebebi; tamamen kültür yozlaşması olabileceğinden, evliliklerin akabinde ailelerin yaşadığı olumsuz süreçlerden ve bu evliliklerin bazı kültür çatışmalarından dolayı boşanmayla sonuçlanmasıdır.

Sonuç olarak günümüzde Alaplı yöresinde Alevi-Sünni diye bir ayrışım olmadığı ve tarafların huzur içerisinde yaşadıkları bilinmektedir. Herkes birbirini tanımakta ve birbirlerinin yaşam şekline karışmamaktadırlar. Geçmişte yaşanan olumsuz olayların olduğu tabi ki yadsınamaz bir gerçek fakat günümüzde toplum nezdinde bir sıkıntı olmadığı görülmektedir.

¹⁶⁵ K17, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024.

¹⁶⁶ Ali Yaman, *Orta Asya’dan Anadolu’ya Yesevilik, Alevilik, Bektâşilik* (Ankara: Elips Kitap, 2006), 187.

3.2.2. Alaplı Alevi Gençlerin Geleneksel Alevi Kültürü ile İlişkileri

Alaplı'da Alevi inancına mensup aileler, çocuklarının Alevi kültürüne bağlılığını güçlendirmeye önem vermektedirler. Bu konuya çokça hassasiyet gösteren aileler bulunmaktadır. Dedeler ve cemevlerinden sorumlu kişiler, bu uğraşa destek vermektedirler. Alaplı'da gençler için düzenlenen birçok faaliyet bulunmaktadır. Alaplı Belediyesi'nin bu konuya çok destek verdiği söylenmektedir. Bu faaliyetler sırasıyla şu şekildedir: Zakirler tarafından saz kursu verilmektedir, dedeler her perşembe günü gençlerle söyleşi yapmaktadır. Semah öğrenmek isteyen gençler için haftada iki gün semah kursları verilmektedir. Bunun dışında arıcılık, okuma-yazma vb. kurslar da Alaplı cemevinde verilmektedir. Cem ibadetine katıldığımız esnada gözlemlerimiz üzerine gençler cem ibadetlerine teşvik edilmekte ve özellikle onlara ibadetlerde önemli görevler verilmektedir. Toplumun her kesiminde olduğu gibi Alevi toplumunda da büyüklerinin etkisiyle Alevi kültürüne bağlı kalmaktadırlar. Görüşmelerimize istinaden kültüre sıkı sıkıya bağlı gençlerin olduğu gibi kültüründen uzaklaşan gençlerin de olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ifade etmemiz gerekir ki bazı katılımcılarımız, “Biz dini ve ahlaki eğitim noktasında eksik kalabiliriz ve okullarda verilen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çocuklarımıza inançlarımızla ilgili doğru bilgilerin öğretmenleri tarafından verilmesini istemekteyiz.” gibi öneriler karşımıza çıkmıştır.¹⁶⁷

3.2.3. Yeni Doğan Çocuklar için Yapılan Uygulamalar

Yeni doğan çocuklar için Sünni toplumun uygulamaları haricinde muhtelif uygulamalar çok azdır. Bu konuyu kaynak kişilerimizin verdiği bilgiler ışığında açıklık getirebiliriz:

“Öncelikle doğan çocuğun kulağına ezan okunur ve ismi söylenir. Göbek bağına kitabın üzerine koyup keseriz ki çocuk çok okuması, ilim sahibi olması ya da iyi Kur'an'ı Kerim okuması içindir. Çocuğun doğduğu kırkinci gün kırklama yapılır. Sünnilerden farklı olarak biz yirminci gününde de yaparız. Çocuk kız ise otuz dokuz kaşık su, erkek ise kırk kaşık su döküp yıkarız.”¹⁶⁸

“Biz doğan çocuklar için yirminci gün ve kırkinci gün uygulamalarını yerine getiririz. Bu konuda kız çocukları erkekten farklı olarak on dokuzuncu gün ve otuz dokuzuncu gün yıkama işlemlerini yaparız.”¹⁶⁹

¹⁶⁷ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023. ; K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁶⁸ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁶⁹ K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

Bu uygulamalara ek olarak arzu eden kişiler çocukları için kurban kesebilir ya da çocuğunun olmasını isteyen kişiler de kurban adayabilirler. Bunun haricinde Sünni toplumda olduğu gibi kırk gün bebek dışarı çıkarılmamaktadır.

4. BÖLÜM: ALAPLI ALEVİLERİNİN SİYASİ EĞİLİMLERİ, PARTİ VE KURUMLARDAN BEKLENTİLERİ, SORUNLARI

Bu bölümde Alaplı Alevilerinin siyasi eğilimleri, devletten beklentileri ve sorunlarına değinilecektir.

4.1. Siyasi Eğilimleri

1999-2024 YILLARI ARASI ALAPLI/MERKEZ-ALAPLI/GÜMELİ MAHALLİ İDARELER SEÇİM İSTATİSTİKLERİ			
18.04.1999	ALAPLI/MERKEZ	%21.99 FAZİLET PARTİSİ	%20.76 ANAVATAN PARTİSİ
18.04.1999	ALAPLI/GÜMELİ	% 62.7 DOĞRU YOL PARTİSİ	
28.03.2004	ALAPLI/MERKEZ	%48.07 AK PARTİ	%34.71 DOĞRU YOL PARTİSİ
28.03.2004	ALAPLI/GÜMELİ	%40.7 DOĞRU YOL PARTİSİ	
29.03.2009	ALAPLI/MERKEZ	%35.61 DEMOKRAT PARTİ	%34.33 CHP
29.03.2009	ALAPLI/GÜMELİ	%47.79 DEMOKRATİK SOL P.	%27.29 CHP
30.03.2014	ALAPLI/MERKEZ	%47.46 CHP	%45.6 AK PARTİ
30.03.2014	ALAPLI/GÜMELİ	%45.33 CHP	%23.22 AK PARTİ
31.03.2019	ALAPLI/MERKEZ	%61.16 CHP	%35.31 AK PARTİ
31.03.2019	ALAPLI/GÜMELİ	%24.62 CHP	%23.61 AK PARTİ
31.03.2024	ALAPLI/MERKEZ	%47.78 CHP	%39.09 AK PARTİ
31.03.2024	ALAPLI/GÜMELİ	%31.05 AK PARTİ	%27.15 DEMOKRATİK SOL P.

Tablo 3: 1999-2024 Yılları Arası Alaplı/Merkez–Alaplı/Gümeli Mahalli İdareler Seçim İstatistikleri¹⁷⁰

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁷⁰ Bu tablo yüksek seçim kurulu verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.(31.03.2024 YSK erişim kapalı olduğundan web sitelerinden yararlanılmıştır: Alaplı yerel seçim sonuçları) (Erişim 1 Nisan 2024)

2007-2023 YILLARI ARASI ALAPLI/MERKEZ-ALAPLI/GÜMELİ MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİM İSTATİSTİKLERİ			
22.07.2007	ALAPLI/MERKEZ	%46.47 AK PARTİ	%17.51 DEMOKRAT PARTİ
22.07.2007	ALAPLI/GÜMELİ	%53.9 CHP	%9.22 DEMOKRAT PARTİ
12.06.2011	ALAPLI/MERKEZ	%57.58 AK PARTİ	%29.51 CHP
12.06.2011	ALAPLI/GÜMELİ	%77.52 CHP	%15.46 AK PARTİ
07.06.2015	ALAPLI/MERKEZ	%48.6 AK PARTİ	%29.16 CHP
07.06.2015	ALAPLI/GÜMELİ	%65.09 CHP	%19.83 MHP
01.11.2015	ALAPLI/MERKEZ	%59.89 AK PARTİ	%27.83 CHP
01.11.2015	ALAPLI/GÜMELİ	%76.97 CHP	%13.06 AK PARTİ
24.06.2018	ALAPLI/MERKEZ	%54.23 AK PARTİ	%23.76 CHP
24.06.2018	ALAPLI/GÜMELİ	%71.46 CHP	%14.38 AK PARTİ
14.05.2023	ALAPLI/MERKEZ	%34.96 AK PARTİ	%21.62 CHP
14.05.2023	ALAPLI/GÜMELİ	%55.4 CHP	%28.9 İYİ PARTİ

Tablo 4: 2007-2023 Yılları Arası Alaplı/Merkez –Alaplı/Gümeli Milletvekili Genel Seçim İstatistikleri¹⁷¹

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2014-2023 YILLARI ARASI ALAPLI/MERKEZ-ALAPLI/GÜMELİ CUMHURBAŞKANI SEÇİM İSTATİSTİKLERİ			
10.08.2014	ALAPLI/MERKEZ	%62.81 RECEP T.ERDOĞAN	%35.32 E.İHSANOĞLU
10.08.2014	ALAPLI/GÜMELİ	%78.7 E. İHSANOĞLU	%18.1 RECEP T. ERDOĞAN
24.06.2018	ALAPLI/MERKEZ	%63.72 RECEP T. ERDOĞAN	%28.21 MUHARREM İNCE
24.06.2018	ALAPLI/GÜMELİ	%76 MUHARREM İNCE	%16 RECEP T. ERDOĞAN
14.05.2023	ALAPLI/MERKEZ	%61.61 RECEP T. ERDOĞAN	%31.69 KEMAL KILIÇDAROĞLU
14.05.2023	ALAPLI/GÜMELİ	%84 KEMAL KILIÇDAROĞLU	%14.8 RECEP T. ERDOĞAN
28.05.2023	ALAPLI/MERKEZ	%65.12 RECEP T. ERDOĞAN	%34.87 KEMAL KILIÇDAROĞLU
28.05.2023	ALAPLI/GÜMELİ	%88 KEMAL KILIÇDAROĞLU	%12 RECEP T. ERDOĞAN

Tablo 5: 2014-2023 Yılları Arası Alaplı/Merkez–Alaplı/Gümeli Cumhurbaşkanı Seçim İstatistikleri¹⁷²

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁷¹ Bu tablo YSK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. (Erişim 1 Nisan 2024)

¹⁷² Bu tablo YSK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. (Erişim 1 Nisan 2024)

Alaplı'nın seçim sonuçları genel bir perspektif ile değerlendirildiğinde, Alevi toplumunun görüşmelerimize de dayanarak, siyasi olarak sol görüşlü bir yapıya sahip oldukları çıkarımına varmaktayız. Daha çok Atatürkçü düşünce sistemine haiz oldukları ve laikliğe çokça önem verdikleri görülmektedir.

4.2. Sorunları, Devlet ve Toplumdan Beklentileri

Alaplı'da mesken tutmuş Alevi toplum, günümüzde huzur içerisinde yaşadıklarını ve kendilerinden farklı inançlara sahip olan kişilerle, özellikle de Sünni halk ile hiçbir sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Yerel halk birbirine saygı duyarak yaşamayı öğrendiği halde siyasi otoritelerin ve medyanın sürekli ayrılığa sebep olacak unsurları körüklediklerini, toplumun iç huzurunu bozmak için özel çaba sarf ettiklerini düşünmektedirler.

Alaplı Alevi toplumunun ifadelerine binaen, çözülmeyecek sorunlarının olmadığını belirtmektedirler. Geçmiş dönemlerde bu coğrafyada dedelerinin, halk tarafından benimsenmeleri için uğraş verdiklerini, cami inşa ettiklerini ve önyargılardan dolayı toplumun en ücra köşelerine çekildiklerini ifade etmişlerdir.¹⁷³ Cemevlerinde rahat bir şekilde ibadetlerini yerine getirememişler, korkularından dolayı bekçi görevlendirmişlerdir. Günümüzde ise bu gibi menfi durumlarla karşılaşmadıklarını, ibadetlerini özgür bir şekilde cemevlerinde yaptıklarını fakat geçmişin izlerinin zihinlerinde yok olmadığını bundan dolayı bekçilerin hala görevlerini ifa ettiklerini duymaktayız.

Birincil kaynaklarımızdan, devlet ve toplumdan beklentilerine dair elde ettiğimiz bilgiler şu şekildedir:

- “Genel olarak ayırım kavramından uzak durulsun, camilere destek verildiği gibi cemevlerine de destek verilsin. Farklılıklar sorun değil, zenginlik olarak görülsün, hepimiz ayrımcılık yapılmadan ve eşit yurttaş olarak hayatımızı ikame ettirelim.”¹⁷⁴
- “Alaplı toplumu bize karşı hoşgörüyü yaklaşmaktadır. Devlet bize karşı biraz daha ılımlı tavır sergileyebilir.”¹⁷⁵
- “Devlet, bizim hakkımızda topluma doğru bilgiler verse insanlar da bizim öğretilerimizi ve yaşamımızı tafsilatlı bir şekilde öğrenirler. Bu şekilde

¹⁷³ K11, Kişisel Görüşme, 11 Ocak 2024

¹⁷⁴ K5, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024

¹⁷⁵ K20, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024

- kendileriyle muvacehe ederler ve önyargıları kırılır, yanlış bilgilerinden arınmış olurlar.”¹⁷⁶
- “Kitaplarda Aleviliğe daha çok yer verilsin ve çocuklarımız geleneklerini derslerde öğrensinler. Dedelerimize maaş bağlansın.”¹⁷⁷
 - “Dedelerimize sahip çıkılsın, dedeler okutulsun ve kulaktan doğma bilgiler yerine sahih bilgilerle bizleri eğitsinler.”¹⁷⁸
 - “Toplumun her alanında hizmet eden, Alevi memurlarımız vardır. Bu memurlar ayrışma yapılmadan, günlük hayatlarında ve işlerinde ferah bir şekilde yaşayabilsinler. Biz eşit vatandaş olmak istiyoruz. Biz Atatürk Cumhuriyetine bağlıyız. Günümüzde halkın içerisinde bir problem yoktur fakat sanki sorun varmış gibi siyaset yapılmaktadır.”¹⁷⁹
 - “İnsanlar bizi doğru şekilde tanıyıp, araştırmıyorlar. Bizi yanlış bilgilerle öğreniyorlar ve dışlıyorlar. İnsanlar bize karşı önyargılarını düzeltmelidirler ve her duyduklarına inanmamaları gerekmektedir.”¹⁸⁰
 - “İnsanlar artık bilinçlendiler, geçmiş dönemlerde kulaktan doğma bilgilerle atalarımızı toplumdan dışlamaya çalışmışlar fakat bakmışlar ki duydukları ile gördükleri arasından farklılıklar olduğunu anlamışlar ve bu olumsuz tavırları terk etmişlerdir. Cemevlerimizin devlet kontrolüne girmesi destek anlamında olumlu bir adımdır.”¹⁸¹
 - “Tek bir beklentimiz var cemevleri ibadethane olarak görülsün.”¹⁸²
 - “Toplumdan beklentilerimiz yoktur. Devlet son üç yıla kadar bizleri görmüyordu, dışlanıyorduk. Biz sol kesime daha yakın olduğumuz için dışlanmış da olabiliriz. 3 yıldır hiçbir problemimiz yoktur. Çalıştay başladığından beri her isteğimizi yerine getirdiler.”¹⁸³
 - “Etnik ve dinsel açıdan bizleri adlandırıp, toplumu birbirinden ayırmassınlar.”¹⁸⁴
 - “Kültür bakanlığına bağlanıp, cemevlerimize destek verilsin. Toplum tarafından tanınmamız sağlansın.”¹⁸⁵

¹⁷⁶ K19, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024

¹⁷⁷ K4, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁷⁸ K3, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁷⁹ K2, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁸⁰ K17, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024

¹⁸¹ K14, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

¹⁸² K6, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024.

¹⁸³ K1, Kişisel Görüşme, 31 Aralık 2023.

¹⁸⁴ K15, Kişisel Görüşme, 17 Şubat 2024

¹⁸⁵ K7, Kişisel Görüşme, 4 Ocak 2024

- “Biz eşit hizmet bekliyoruz, Sünni bir vatandaş nasıl devletten hizmet görüyorsa bizde aynı hizmetten bekliyoruz. Sünni vatandaşlar gibi birinci sınıf halktan olmak istiyoruz.”¹⁸⁶

¹⁸⁶ K10, Kişisel Görüşme, 11 Ocak 2024

SONUÇ

Yaşadığımız coğrafyada kökleri eskiye uzanan birçok farklı argümanı içinde barındıran; sözlü bir geleneğe dayanan ve aktüalitesini koruyan Alevîlik ile ilgili olarak yaptığımız bu çalışmada Zonguldak ili Alaplı ilçesi ve Gümeli Beldesinde yaşayan Alevîlerin örf ve adetlerini, ibadetlerini, siyasi eğilimlerini ortaya koymaya çalıştık. Sözlü bir gelenek olması hasebiyle Alevîlik, ülkemizin muhtelif bölgelerinde farklı özellikleri içinde barındırmaktadır. Bu çalışma Alevilik konusu hassaten Alaplı’da yaşayan Alevi vatandaşlarla ilgili doğru bilinen yanlışları ya da yanlış bilinen doğruları ortaya çıkarmak; akademik düzeyde bakır kalmış yöreyi ve bölge halkını tanıtmak, alanla ilgili çalışmalara bir parça da olsa katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Çalışmamız esnasında karşılaştığımız en büyük zorluklardan ilki Alaplı Alevilerinin, sözlü kültürden beslenmesi sebebiyle Alevilik ile ilgili klasik eserlerde geçen birçok kavramın ne anlama geldiğini bilmemektedirler. Bundan dolayı sorduğumuz bazı sorulara cevap verememektedirler. Bir diğeri ise görüşme/mülakat yapmak amacıyla görüşmek istediğimiz bazı kaynak kişilerden olumsuz, isteksiz veya çekimser bir tavırla karşılaşmış olmamızdır.

Yöre Alevilerinde bazı yorum farklılıkları olmakla beraber genel İslami anlayışı kabul ettikleri müşahede edilmiştir. Peygamberin varlığını kabul etmekle beraber ibadetlerinden önce “Hak Muhammed Ali” diyerek Hz. Peygamber’i telaffuz etmektedirler. Kur’ân-ı Kerim’in mealini bilmeden Arapça okumanın insana fayda sağlamayacağını önemli olanın içinde ne yazdığını bilmek olduğunu düşünmektedirler.

Abdest, yapılan mülakatlarda gusül abdestinin aynı geleneksel İslami anlayıştaki gibi olduğu cemlere katılmadan önce mutlaka gusül abdesti alınması gerektiği ifade edilmiştir. Fakat normal abdest alınmadığı buna gerek de duyulmadığı bunun yerine tarikat abdesti denilen bir abdest alındığı görülmektedir. Tarikat abdesti, ceme başlamadan önce görevli kişinin dağıttığı su ile alınan çok az bir su ile ellerin ıslatıldığı ve yüzün mesh edilerek alındığı abdest çeşididir.

Namaz konusunda beş vakit namazı kabul etmekle beraber uygulama noktasında birçok Alevi, beş vakit namazı kılmamaktadır. Erkekler cuma ve bayram namazlarına önem göstermekte ve gitmeye çalışmaktadırlar. Dikkatimizi çeken bir husus da oturdukları mahallelerde cami inşa etmeleri, atalarının bu bölgeye geldiklerinde bizzat kendilerinin

camii yaptırmaları ve inşasında emeklerinin olmasıdır. Ayrıca yörede “Necati Hoca” diye bilinen ve tanınan Alevi topluluk tarafından inşa edilen camide imam hatiplik yapmış ve birçok öğrenci yetiştirmiş, Alevi bir kişinin olduğunu öğrendik. Bu kişi buradaki Alevi topluluğa Kur’ân-ı Kerim okumayı öğretmiş ve dini konularda eğitim vermiştir.

Oruç, büyük bir çoğunluğu muharrem orucunu tutmakla beraber az da olsa ramazan orucunu tam olarak tutanlar da mevcuttur. Görüşme yaptığımız bazı kişiler kendilerinin ramazan ayında, Sünni halka saygı duyup çarşı-pazarda alenen yiyip içmediklerini fakat aynı saygıyı muharrem ayında kendilerine karşı göremedikleri serzenişinde bulunmuşlardır. Bunun yanında Hızır orucu, perşembe oruçları gibi oruçları tutanlar da vardır.

Hac konusuna geldiğimizde Kâbe ve Medine’ye saygı duymakla beraber hac ibadeti yerine Nevşehir’de bulunan Hacı Bektâş-ı Veli’nin türbesini ömürde bir kez ziyaret etmenin daha makbul olduğu görüşü hâkimdir. Ayrıca bir kısım görüşmeci asıl haccın insanın kalbini kırmamak ve gönlünü yıkmamak olduğunu belirtmişlerdir.

Alevilerde zekât, Sünni İslam anlayışından farklıdır. Bu konuda dedelerin cem ayinine katılmak için varsa masrafları vs. dedelere verilen hakkullah, Hacı Bektâş-ı Veli’ye gönderilen karakazan hakkı gibi mali ibadetlerin yerine getirildiği söylenmiştir. Şunu da dile getirme ihtiyacı hissetmekteyiz. Yöre halkının genel ekonomik durumları ortalama gelir grubunun altındadır. Alaplı’da genel olarak Alevi toplum, coğrafi konumun etkisiyle ormancılıkla uğraşmaktadırlar. Üniversite eğitimi alan ya da üniversitede eğitim görmekte olan Alevi genç sayısı ziyadesiyle azdır. Bunun sebebi ise gençlerin, erken yaşlarda çalışma hayatına atılmalarıdır. Yörede yaşayan Alevi topluluğu çocuklarının akademik olarak yükselmelerini istemekte ve bu konuda onlara müzaheret etmektedirler. Ayrıca görüşme yaptığımız Alevi gençler, geçmiş zamanda Alevi olduklarından dolayı bazı öğretmenlerinden ve arkadaşlarından okul ortamında gördükleri olumsuz tavırlardan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Fakat günümüzde bu menfi tavırların azaldığını, Sünni arkadaşlarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Evliliklerin daha çok alevi toplumu içinde yapıldığı; Sünni halk ile yapılan(dışarıdan) evliliklere ise menfi bakılmaktadır. Bunun da sebebi kültürün ve geleneklerin bozulacağı endişesidir. Bu şekilde yapılan evliliklerin bir süre sonra boşanma ile sonuçlanması da bu görüşü desteklemektedir.

Cenaze merasimleri daha çok cemevlerinden kaldırılmakla beraber cenazenin camiden ya da ölen kişinin evinden de kaldırıldığı belirtilmiştir. Ölen kişiye öldü denilmekten ziyade hakka yürüdü tabiri kullanılmaktadır. Vefat eden kişinin cenaze merasiminde genel uygulamanın aksine mevta için nasıl bilirsiniz diye sorulduğunda iyi biliriz demeyip “Allah bilir” denilmektedir. Vefat eden kişinin ardından Sünni halkın uygulamalarına benzer uygulamaları olduğu gibi kendilerine mahsus uygulamalar da bulunmaktadır. Örneğin, kişinin ölüm günü ve vefatının elli ikinci günü güneş batmadan önce hayrına Kur’an okutulup, kurban kesilmektedir. Buna benzer olarak da kişinin ölümünün yedi, yirmi ve kırkıncı günlerinde Kur’an okutulup, cem yürütülmektedir.

Dedelere son derece saygı gösterildiği görülmüştür. Bununla beraber bazı görüşmeciler dedelerin kendilerini yenilemesi gerektiğini bunun için de dedelerin eğitim almalarının önemli olduğunu düşünmektedirler. Alaplı bölgesinde dört dede vardır: bir tanesi yaşlı olduğundan dolayı cem yürütmeyip, üç dede faal olarak dedelik görevini icra etmektedirler.

Alaplı’da cemevleri sadece ibadet yapılan yerler değildir. Aynı zamanda sosyal aktivitelerin yapıldığı, çocuklar için oyun odası, yetişkinler için saz, arıcılık, semah gibi kursların verildiği, beraber yemek yapılıp lokma dağıtıldığı mekânlar olduğu görülmüştür. Katılma fırsatı bulduğumuz cemde hilal şeklinde bir yerleşim düzeni alınmış, içten dışa doğru erkekler önde bayanlar arkada olup kimse bir bacıya ya da cana kötü gözle bakmayıp herkesin eşit olduğu bir ibadet ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu arada eşimle beraber iştirak ettiğimiz cem ibadetinde dede tarafından güzel bir tavırla karşılandık; orada bulunan Alevi toplum bizim Sünni ve öğretmen olduğumuzu duyduklarında çok saygı duyarak, konuksever bir tutum sergilemiştir. Özel gün ve gecelerde yapılan cem ayinlerinin yanında dedelerin müsait olma durumuna göre de her hafta perşembe geceleri cem yürütülmektedir. Cemler; görgü cemi, musahiplik cemi, yıl cemi, muharrem cemi, perşembe geceleri yapılan cemlerdir.

Musahiplik (yol kardeşliği), özünde farklı görüşler olmasına rağmen Hz. Ali ile Hz. Peygamber’in, Medineli ensar ile Mekke’li muhacirlerin Hz. Peygamber tarafından kardeş ilan edilmesine dayandırılan bir uygulamadır. Fakat onlardan farklı olarak bazı eklemeler yapılmıştır. Örneğin; musahip olan kişiler öz kardeş gibi olup birinin karısı veya kocası vefat ettiğinde birbirlerinin eşleri ile evlenemezler. Hatta çocukları da birbirlerince öz kardeş olarak görülmekte ve bu kişilerin birbirleri ile evlenmeleri

yasaktır. Bir katılımcının verdiği bir bilgi şu şekildedir: “Eğer musahibim elini cebime atsa ve cebimden paramı alsa ne kadar almış diye bile bakamam.” Bu görüşün, musahiplik kurumunu anlama açısından önemli bir anekdot olduğunu düşünmekteyiz. Yörede bir Alevi başka bir alevi ile musahip(hısım) olmadan önce diğerini iyice araştırıp, tanıyıp öyle karar veriyorlar ve musahip olmaya tam olarak emin olduklarında kurban tığlamaktadırlar. Bu kurbanı da “musahiplik kurbanı” adı verilmektedir. Musahiplik kurumunu günümüzde bazı ailelerde eski önemini yitirdiği görülmektedir.

Alaplı Alevi toplumunda kendi inançlarına yönelik yazılı kaynaktan bilgi edinme eksikliği bulunmaktadır. Bununda sebebi belirttiğimiz gibi sözlü kaynak yoluyla bilgi edinmenin yaygın olmasıdır. Şuna da değinmeden geçmemek icap eder ki bu toplumda Kur'an'ı Kerim'e saygı duyulmakta ve Kur'an-ı Kerim evlerinin baş köşelerinde yer almaktadır. Hatta atalarının Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bildiklerini ve öğrettiklerini, dedelerinin imamlık görevi bile yaptıklarını mülakatlarımızda öğrendik.

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından itibaren alevi toplumun genel siyasi eğiliminin sosyal, demokrat, laik, cumhuriyet değerlerine bağlı, Atatürkçü bir çizgide olduğu görülmektedir. Bu zamana kadar konu ile ilgili okuduğumuz çalışmalardan, ortaya konulan literatürden ve saha çalışmalarından edindiğimiz fikir şudur ki: Türkiye’de Alevi toplum, sağ görüşlü partileri veya muhafazakar hükümetleri Sünniliğin savunucusu, destekçisi veya hamisi konumunda görmektedirler. Kanaatimizce bundan dolayı da sol partilere ve ideolojiye yakınlık duymaktadırlar.

Bu çalışmamızda Alaplı’da tanışmış olduğumuz Alevi vatandaşlar, tüm misafirperverliği ile bizlere evlerinin ve gönüllerinin kapılarını açtılar. Her danışmak istediğimizde doğru bilgi verebilmenin hassasiyeti ile bizlere dönüş yapmaya çalıştılar. Öz kültürlerini yaşayan bu toplum, benliklerinden uzaklaşmamak amacıyla çokça emek sarf etmektedirler. Sünni toplumun kendilerini tanımalarını ve gerçekten korktukları gibi kişiler olmadıklarını her bir ifadelerine eklemektedirler. Buna binaen bu çalışmamıza çokça destek veren kişiler olmuştur. Bizim birebir görüşmelerimizin de analizi olarak şunu söylememiz gerekmektedir. Bu toplum İslam’dan ayrı olarak görülmelerini istememektedir ve yaptığımız görüşmelerde kendilerinin İslam dinine mensup olduklarını belirtmektedirler. Sünni halktan farklı olarak görünen uygulamaları tabi ki göz ardı edilemez. Lakin tüm farklı inançlara kucak açmış bir İslam inancına rağmen toplumumuzda Alevilere yönelik olumsuz ve önyargılı tavırların olduğu

görülmektedir. Burada Sünni topluluk gözünden konuya yaklaşmak gerekirse şunu ifade etmemiz gerekmektedir. Özellikle bazı terörist cenazelerinin bazı cemevlerinden kaldırıldığı ve belli yerlerdeki bazı Alevi toplulukların buna müsaade ettiği türünden görüntü ve haberler ayrışmaları körükleyen etkenlerin başında gelmektedir. Neredeyse tamamının milli hissiyata sahip olduğunu düşündüğümüz Alevi topluluklarının cemevlerinden kalkan şehit cenazelerini ön plana çıkarmaları ile bu sorunun aşılabileceğini düşünmekteyiz. Bununla beraber birtakım Alevi dedelerinin, Alevi kanaat önderlerinin ve bazı Sünni grupların iki toplumu yakınlaştırma anlamında birleştirici bir rol üstlenmediklerini gözlemlemekteyiz.

Sonuç olarak değişen, gelişen modern dünyada yitip giden birçok haslet gibi eskiden beri süregelen bir sürü değer ve kurum ehemmiyetini kaybetmiş görünmektedir. Özellikle şehirleşme, kent kültürü gibi etmenler Alevi toplumunu ve genç kuşakların Alevi kültürüne bağlılık noktasında bir yozlaşmaya sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Bunda sadece seküler, kapitalist veya postmodern dünyanın etkisi var demek yanlış olur. Aynı zamanda bazı dedelerin günümüz problemlerine cevap üretmediği, kendini yetiştirmede gerçeğini göz ardı etmemek gerekir.

Alevi eserlerinde kardeşlik, yoldaşlık ve bir arada yaşama geleneğine büyük kıymet atfedilmektedir. Ahlaki olgunluğa erişmiş bir insan olmayı öğütleyen pek çok örnek bulunmaktadır. Yüzyıllardır aynı coğrafyada yaşayan, temelinde çok fazla zıtlık barındırmayan, tarihi ve kültürel birçok müşterek noktası bulunan Alevi-Sünni toplulukları arasındaki mevcut problemleri çoğaltmak ya da bir sıkıntı varmış gibi göstermeyi bırakmak gerekmektedir. Bunun yerine temelde Ahmet Yesevi'nin, Hacı Bektâş-ı Veli'nin, Mevlana'nın insan sevgisini ve "Yetmiş iki Millete aynı nazarla bakmak" anlayışını koymayı, toplumsal barışı tesis etmek adına çok değerli bir adım olarak görmekteyiz. Bunun için başta Diyanet olmak üzere kanaat önderleri, siyasilere ve aydınlara çok büyük bir görevler düşmektedir. Çünkü bu, tarihimizin ve ecdadımızın bize yüklediği son derece önemli bir vazifedir.

KAYNAKÇA

- Akbaşı, Burhan. *Alaplı Tarihi*. Ankara: Salmat Basım Yayın, 2017.
- Akın, Bülent. “Alevilikte “Niyaz” Kavramı ve Niyaz Merkezli Ritüeller” . *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırma Dergisi* 22 (2020), 98-116. <http://www.turukdergisi.com/> E.T. 10.03.2024.
- Akkaya, Samet. *Doğal Yaşlı Porsuk Meşceresinin (Zonguldak-Alaplı) Sürekliliğini Sağlayan Meşcere Dinamikleri Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Alaplı Belediyesi. “*Alaplı Tarihçesi*”. <http://www.alapli.gov.tr>. E.T. 29.02.2024
- Alpaslan, Hasan Hüseyin. *Anadolu’ da Alevilik ve Kızılbaş Türkler*. İstanbul: Kumsaati Yayınları, 2012.
- Altuntaş, Halil vd. *Oruç İlmihali*. Ankara: DİB yayınları, 2008.
- Apaydın, H. Yunus. *İlmihal İman ve İbadetler*. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Arslanoğlu, İbrahim “Cibali Ocağı Dedesi ve Taliplerinin Alevilikle İlgili Görüşleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 6/12 (1999), 115-138. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 24.02.2024
- Avcı, Seyit “Ben ilim Şehriyim Ali de Onun Kapısıdır Hadisi Üzerine”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 4/3 , (2004), 371-381. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 20.03.2024
- Aytekin, Sefer. *İmam Cafer Buyruğu*. Ankara: Emek yayınevi,1958.
- Bakır, Abdulkaki, Alevilikte Erkan ve Düşünlük, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Bardakoğlu, Ali. *İslam ve Toplum İlmihal*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Bisâtî. *Şeyh Şafî buyruğu (Menâkıbu’l-Esrâr Behcetü’l-Ahrar)*, Haz: Ahmet Taşgın, Ankara: Alevi Kültür Derneği Yayınları, 2003.
- Bozkurt, Fuat. *Semahlar*. İstanbul: Cem Yayınevi,1995.
- Bozkurt, Mehmet. *Sünnilik Şiilik Alevilik Vehhabilik Nedir?* Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2010.
- Bulut, İbrahim. “Türkmen Geleneğinde Sosyal Dayanışma ve Kardeşlik Kurumu Olarak Musahiplik”, Kutlu doğum Haftası “Hz. Peygamber Kardeşlik Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku Sempozyumu, Ankara: DİB Yayınları, 2012

- Cilacı, Osman. “Dua”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 9/529-530, İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Çetin, Murat. *Alevilerin Dini İnanç ve Yaşantıları Gölyaka Örneği*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Demir, Kanber. *Adıyaman Alevi Dedesi Ali Büyük Şahin’den Derlemeler: Dedelik Ekseninde Alevilik Anlatıları*, Malatya: İnönü Üniversitesi, Alevilik Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2022.
- Demir, Ahmet İshak vd. “Cem Dergisi’nde Sunulan Alevilik Kavram, Kaynak ve Tarihi”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları* 9/2, (2016), 163-232. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 10.01.2024
- Demir, Necati. “Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı’nın Kuruluşu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 63(2012), 77-110. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 04.04.2024
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Yayınevi, 2000.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (30-10-0-0), Gömlek No. 5, 440. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> E.T. 12.02.2024
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, (C..EV..), Gömlek No. 70, 7434 <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> E.T. 12/02/2024
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Farz”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 12/184, İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Dönmez, Mehmet vd. “Alevilikte Musahiplik Erkânın Uygulamasındaki Yaş İle İlgili Genel Değerlendirmeler”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (Araştırma Makalesi 7/1 (2019), 255-263. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 01/01/2024
- Er, Piri. *Geleneksel Anadolu Aleviliği*, Ankara: Evrak Yayınları, 1998.
- Eraslan, Kemal. *Yesevi’nin Fakr-nâmesi*, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, *İnceleme Araştırma Dizisi*, Ankara: 32.Yayın, 2016.
- Eröz, Mehmet. *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990.
- Ersal, Mehmet. *Alevilik: Kavramlar ve Ocak Sistemi-Çubuk Havzası Örneği*, Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2016.
- Et-Tehânevî, Muhammed A’la b. Ali. *Keşşâfü İstilâhâtı'l-Fünûn. Kalkûta*, 1862. Yeniden basım, İstanbul: 1404/1984.
- Fatsa, Mehmet. *Karadeniz’de zaviyeler (15-17. yüzyıl): Çoruh-Kelkit Vadisi’nin Kuzeyi*, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017.

- Fatsa, Mehmet. “Çepnilerin Dini Mensubiyeti ve Kürtün’de Bir Tekke: Güvenç Abdal Meselesi”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 7/13 (2012), 27-48. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 18.02.2024
- Fığlalı, Ethem Ruhi. *Türkiye’de Alevilik Bektaşilik*, Selçuk Yayınları, 3. Baskı,1994.
- Gökbel, Ahmet. *Ansiklopedik Alevi Bektaşı Terimler Sözlüğü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, 2019.
- Gölpınarlı, Abdalbaki. 100 Soruda Tasavvuf, İstanbul: Gerçek Yayınevi,1969.
- Gümeli Belediyesi. “Gümeli beldesinin konumu ve Tarihçesi”, Erişim 1 Mart 2024, <http://www.gumeli.bel.tr> E.T. 15.01.2024
- Güzel, Abdurrahman. *Kaygusuz Abdal(Alaeddin Gaybi). Menakıbnamesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Matbaası,1999.
- Hacı Bektaş Veli. *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli Vilâyet-Nâme*, (Haz: Abdalbaki Gölpınarlı), İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2014.
- Hacı Bektaş Veli. *Yorum ve açıklamalarla makalat-ı Hacı Bektaş Veli: Hacı Bektaş Veli hazretlerinin düşünceleri, öğüt ve öğretileri*. haz. Aziz Yalçın, Ankara: Akademi Matbaası, 1991.
- Harman, Ömer Faruk. “Hac”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 14/413-416, İstanbul: TDV yayınları, 1996.
- Kaplan, Doğan. *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, Ankara: TDV Yayınları,6. Baskı, 2021.
- Karaoğlan, Hamza. “Anadolu Türklerinde Kurban: Alevîler Örneği”, *Dinî Araştırmalar* 9/27 (2007), 133-150. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 18.02.2024
- Kılıç, Metin. *Vezirköprü İlçesi Güldere ve İmircek Köylerindeki Alevi Vatandaşlarımızın Dini İnanç ve Yaşayışları*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2009
- Korkmaz, Esat. *Yorumlu İmam-ı Cafer Buyruğu*, İstanbul: Anahtar Kitaplar,3. Basım, 2007.
- Korkmaz, Esat. *Dört Kapı Kırk Makam*. İstanbul: Anahtar Kitaplar,2008.
- Korkmaz, Sedat. *Alaplı’nın Arazi Kullanımı ve Sosyo-ekonomik Gelişmesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Kökel, Coşkun. “Güvenç Abdal Ocağı Üzerine Bir Değerlendirme” , *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 12/35 (Güz, 2005), 47-60. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 12.03.2024.

- Kökel, Coşkun. *Güvenç Abdal Ocaklıları Ocaklılara Ait Ziyaretler* 8. Cilt, İstanbul: Güvenç Abdal Araştırma Eğitim Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları,2013.
- Kökel, Coşkun. *Güvenç Abdal Ocaklıları* 5-6.Cilt, İstanbul: Güvenç Abdal Araştırma Eğitim Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları, 2013.
- Köse, Ali vd. *Din Psikolojisi*, İstanbul: Timaş yayınları,2013.
- Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* I,çev. Hayrettin Karaman vd. Ankara: DİB Yayınları, 2014.
- Kurt, Fatih. *Kur'an'da Dua - Kullanım Özeti*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.
- Kutlu, Sönmez. *Alevilik Bektaşilik Yazıları*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.
- Melikoff, Irène. *Uyur İdik Uyardılar*. Çev. Turan Alptekin. İstanbul: Cem Yayınları, 2003.
- Nevşehir İl Yıllığı 1998, Türkiye: Başbakanlık Basımevi, 1999.
- Ocak, Ahmet Yaşar (ed.) *Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşi Kültürü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, 2009.
- Onat, Hasan(ed.) vd. *İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Baskı,2015.
- Oral, İbrahim. *Alaplı ve Çevre İncelemeleri*. Oluşum Yayınları, 1995
- Sadık, Cafer-i. *İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, haz. Mehmet Küpeli, Ankara: Barış Kitapevi,2017.
- Sadık, Cafer-i. *İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*, haz. Fuat Bozkurt, İstanbul: Normal Boy 1. Basım, Haziran 2013.
- Savuran, Ömer Faruk. *Anadolu Aleviliğinde Düşünlük Kurumu ve Günümüzde İşlevselliği*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İslam Bilimleri Programı, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Saygılı, Ramazan. *Zonguldak İli Haritası* 2020, <https://cografyaharita.com> E.T. 03.03.2024
- Sezen, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*, PDF Ankara: T.C. Başbakanlık Devler Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, 2017.
- Sümer, Faruk. “Çepni” *TDV İslâm Ansiklopedisi* 8/269-270, İstanbul: TDV Yayınları,1993.

- Şahin, Hanifi. Alevi Yazılı Kaynaklarındaki Dört Kapı Kırk Makam Anlayışının Günümüz Alevi Yazarlarca Algılanışı, Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu 1 Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları 1 (Ocak 2013), 274-288. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 11.02.2024
- Şener, Abdulkadir. “Abdest” , *TDV İslâm Ansiklopedisi* 1/68-70, İstanbul: TDV Yayınları 1998.
- Şener, Mehmet. “Gusûl”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 14/210-214, İstanbul: TDV Yayınları,1996,
- Şentürk, Lütfi vd. İslam İlmihali, Ankara: DİB yayınları, 33. Baskı, 2019.
- T.C. Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/> E.T. 01.04.2024
- Tamay, Sedat. “Bir İbadet Ritüeli Olarak “Semah” ve Tahtacı Turnalar Semahının Halk Bilimi ve Müzik Bilimi Açısından İncelenmesi”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi 1* (2009), 163-187. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 25.12.2023
- Tatlilioğlu, Kasım. “Alevi/Bektaşî Öğretisinde İnsan-ı Kamil Anlayışı ve Ahlak Gelişimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları 1 (2014), 521-536, <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 15.04.2024
- Tosun, Murat Dursun. *Arşiv Belgelerinde Alaplı*, PDF İstanbul: Rıhtım Dijital Matbaa, 1. Baskı, 2016.
- Tunç, Firdes Nehir. Gaziantep Alevi Kültür Dernekleri Cemevi ve Serçeşme Cemevinde Cem İbadetleri: Edep-Erkân, Semâh ve Deyişler, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Tutar, Hasan. “Nitel Araştırma Deseni Belirleme Ölçütleri ve Gerekçelendirilmesi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25/1 (Haziran 2023), 334 - 355. <https://dergipark.org.tr/> E.T. 20/03/2024
- TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/> E.T. 02.02.2024
- Uludağ, Süleyman. “Dede”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 9/76, İstanbul: TDV yayınları, 1994.
- Utaş, Cumali. “Velayetname ve Halk anlatımlarından Hareketle Güvenç Abdal’ın Sosyal Roller”, *Kültür Araştırmaları Dergisi* 6 (2020), 126–149. <https://dergipark.org.tr/> E.T. 05.01.2024
- Üçer, Cenksu. “Cemevi: Adap ve Erkanın İcra Edildiği Mekân”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 88 (2018), 59-84. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 23.01.2024
- Üçer, Cenksu. *Anadolu’da Alevi Ocakları ve Grupları*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.

- Üçer, Cenksu. *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005.
- Üçer, Cenksu. Geleneksel Alevîlikte İbadet Hayatı ve Alevîlerin Temel İslâmî İbadetlere Yaklaşımları, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/2 (2005), 161-189. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 07.02.2024
- Üzüm, İlyas. *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul, Ankara: İsam Yayınları, 10. Basım, 2022.
- Üzüm, İlyas. “Kızılbaş”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 25/546-557, Ankara: 2022.
- Üzüm, İlyas. “Buyruk’ta “ üç sünnet yedi farz” Kavramı ve Alevi Yazarların Tutumu”, *İslam Araştırmaları Dergisi* 5 (2001), 157-174. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 08.04.2024
- Yakut, Selahattin (ed.) vd. Karacaoğlan’da Hacı Bektaş ve Alevi-Bektaşî İzleri, Anadolu’nun Manevi Mimarları: Hacı Bektaşî Veli-Yunus Emre, PDF Ankara: İksad Yayınevi, Mart 2022.
- Yalçın, Alemdar vd. “Güvenç Abdal Ocağı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi* 12/35, (2005), 9-27. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 06.03.2024
- Yaman, Ali. “Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan ”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60 (Aralık, 2011), 43-64. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 09.02.2024
- Yaman, Ali. *A’dan Z’ye Alevilik nedir?*, İstanbul: Alevi İnanç ve Kültürü Cep Kitapları Dizisi-1, 1999.
- Yaman, Ali. *Orta Asya’dan Anadolu’ya Yesevîlik, Alevîlik, Bektaşîlik*, Ankara: Elips Kitap, 2006.
- Yaman, Mehmet. Hacı Bektaş Veli Makalât ve Müslümanlık, Ankara: Ayyıldız Yayınları, 1998.
- Yıldız, Harun. “Düşkünlük”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* Ek 1/353-354, Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Yıldız, Harun. “Anadolu Alevî-Bektaşî İnanç Dünyasında Kurban Anlayışı ve Kurbanla İlgili Ritüeller”. *Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi* 20 (2019), 135-151. <http://ktp.isam.org.tr/> E.T. 05.12.2024
- Yılmaz, H. Kamil. *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2014.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. “Cem” , *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 7/278-279. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Yozgadî, Ali Nihânî. *Menâkıb-ı Murtazaviyye / Hz. Ali’nin Menkabeleri: İnceleme-Metin-Dizin*, (Haz: İsmail Yıldırım vd). Ankara: DBY yayınları, 2022.

Yücel, Ahmet. *Hadis Usulü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012.

Zonguldak Belediyesi, “*Alaplı*”, <http://www.zonguldak.gov.tr>. E.T. 29.02.2024

Zonguldak Tarihi. “Zonguldak’ın Mitoloji Sözlüğü”. <http://www.zonguldaktarih.site123.me.tr>. E.T. 27.02.2024

Zonguldak-Alaplı Seçim Sonuçları: ALAPLI Yerel Seçim Sonuçları (sozcu.com.tr), <https://secim.alapli.com/> E.T. 31.03.2024

EK

Ek 1: Görüşme/Mülâkat Soruları

A. GENEL SORULAR

1. Alevilik nedir, Alevi kime denir?
2. Alevi olmanın şartı var mıdır?
3. Alaplı Alevileri nereden Alaplı'ya gelmişlerdir, hangi ocağa bağlısınız?
4. Sizlere Kızılbaş ve Şii olarak hitap edenler olduğunu duyuyoruz, Alaplı Alevileri olarak bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

B. İBADET/ERKAN

1. Alaplı Alevilerinin günlük hayatta dini yaşayışı nasıldır, mesela camiye gider misiniz?
2. Alevîlik inanç ve ibadetler hakkındaki bilgileri nerden, kimlerden öğreniyorsunuz?
3. Alaplı Alevîlerinin ibadet anlayışı hakkında örneğin; 5 vakit namaz, gusûl abdesti ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
4. Alaplı Alevileri olarak kurban anlayışınız nasıldır, kaç çeşit kurban tığlanmaktadır ve kurban tığlanırken nelere dikkat edilmektedir?
5. Alaplı Alevileri olarak Ramazan ayı veya dışında oruç tutuyor musunuz?
6. Alaplı Alevileri olarak Karakazan hakkı, Hakkullah ve Lokma gibi mali ibadetleri yerine getiriyor musunuz?

C. ÖRF ve ADETLER / KÜLTÜREL HAYAT

1. Alaplı Alevileri olarak cenaze ve defin işlemlerini nasıl yerine getiriyorsunuz?
2. Alaplı Alevileri olarak yeni doğan çocuklar için yaptığınız uygulamalar var mı?
3. Alaplı Alevileri olarak Sünni halkla aranızda evlilikler oluyor mu, buna nasıl bakıyorsunuz?
4. Alaplı'da Alevi gençlerin geleneksel Alevi kültürü ile ilişkisini nasıl değerlendirirsiniz?

D. DİNİ KURUMLAR

1. Taliplerin kayıtlı olduğu bir defter-i dervişan tarzında bir yazılı metin var mı?

2. Alaplı ilçesinde cemevi var mı, varsa cemevine gitme sıklığınız nedir, Cem hizmetlerini nasıl yapıyorsunuz?
3. Alaplı’da Alevi toplumun dede ile ilişkisi nasıldır?
4. Alaplı’da yaşayan Alevîler de musahiplik geleneğini devam ettiriyor musunuz?
5. Son zamanlarda Dernek olarak Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmanızı nasıl karşılıyorsunuz?
6. Alaplı Alevi gençleri talip olarak ikrar veriyor mu?
7. Alevi geleneğinin kendine mahsus cezalandırma ve tedbirleri konusunda şu anda neler yapılıyor? Düşkünlük konusuna nasıl tepki veriyorsunuz?
8. Cemeviniz kira mı, kiraysa nasıl fonlanıyor, dedelerin ihtiyaçları nasıl karşılanıyor?
9. Aleviliğe müstakil bir din veya müstakil bir mezhep gözüyle bakanlar olduğu söyleniyor. Bu konudaki düşünceniz nedir?

E. AHLAKİ KURALLAR

1. Alevilikte “eline beline diline hâkim ol” sözü sizin için neyi ifade etmektedir?
2. “Üç sünnet yedi farz” nedir? Bunun Alaplı Alevi kültürü içindeki yeri nedir?
3. Dört kapı kırk makam Alaplı Alevilerinde ne demektir?

F. SOSYAL HAYAT

1. Alaplı Alevîleri olarak Sünnîlerle olan ilişkileriniz nasıl? Sizlere karşı ön yargıları var mı?
2. “Sizce ‘alevi sorunu’ diye bir sorun var mı, kendinizi eşit yurttaş hissetmediğiniz oldu mu? Şayet bir sorun varsa bu sorunu nasıl tanımlarsınız, sorunun giderilmesi için önerileriniz nelerdir?
3. Alaplı’ya geldiğinizde karşılaştığınız problemler nelerdir, halen devam eden problemlerinizi var mıdır?
4. Alaplı Alevîleri olarak devletten ve toplumdan beklentileriniz nelerdir.

Ek 2: Kaynak Kişiler

- K1)D.S. (1985)
- K2)İ.S.(1961)
- K3)S.S.(1964)
- K4)Ö.S.(1986)
- K5)U.Y.(1989)
- K6)S.Ş.(1994)
- K7)E.Y.(1985)
- K8)C.D.(1974)
- K9)E.K.(1989)
- K10)M.K.(1960)
- K11)A.A.(1969)
- K12)S.K.(1959)
- K13)A.Y.(1966)
- K14)E.A.(1973)
- K15)Ç.D.(1997)
- K16)R.A.(2008)
- K17)V.K.(2007)
- K18)Y.K.(2004)
- K19)E.E.(2009)
- K20)P.Ş.(2008)
- K21)E.B.(1992)
- K22)A.K.(1994)

Ek 3: Araştırma Sahasına Ait Fotoğraflar

Erenköy Mahallesi
 amlı ukur Cem Evi

Merkez Mahallesi
Sec Cem Evi

Kale Mahallesi
Cem Evi

Fındıkağlı Mahallesi Uçukdüzü
Cem Evi

Erenköy mahallesi Şehit
Aydın Kameray Cem Evi

Gümeli Merkez Mah. Camiyası Cemevi

Alaplı Merkez Cemevi

Cem ibadetinden bir görüntü

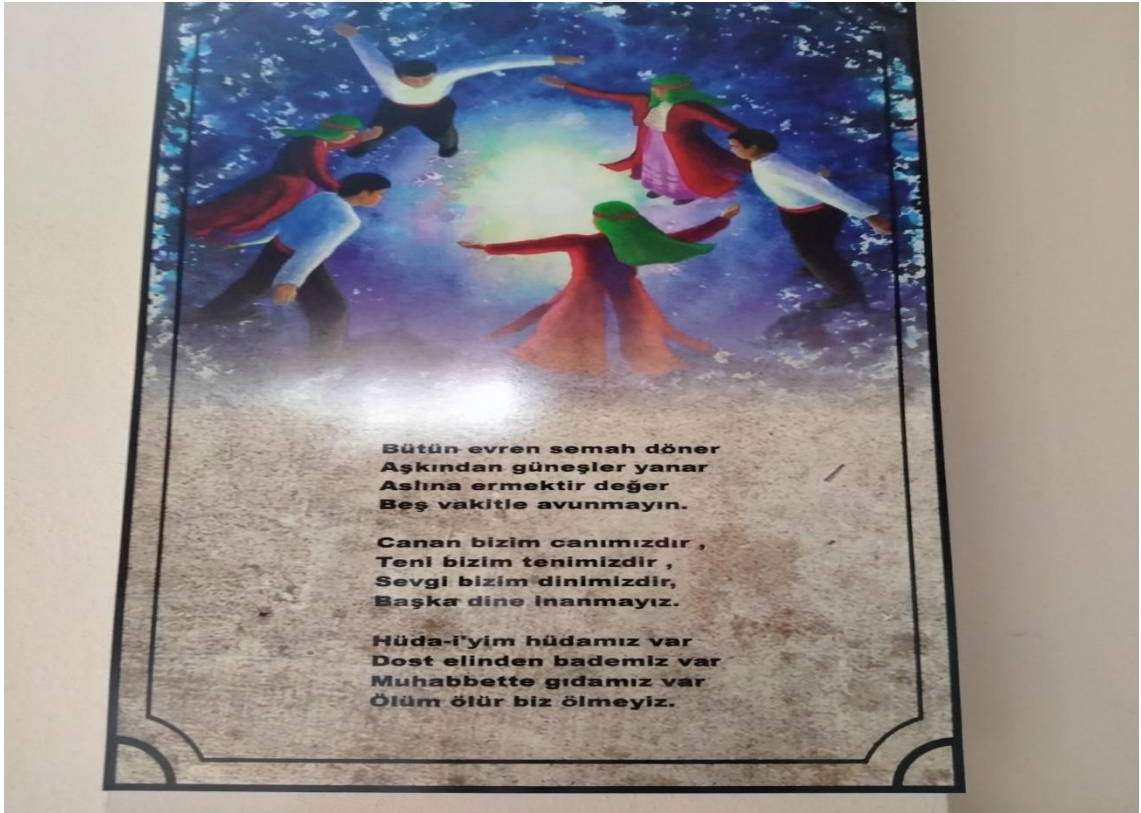
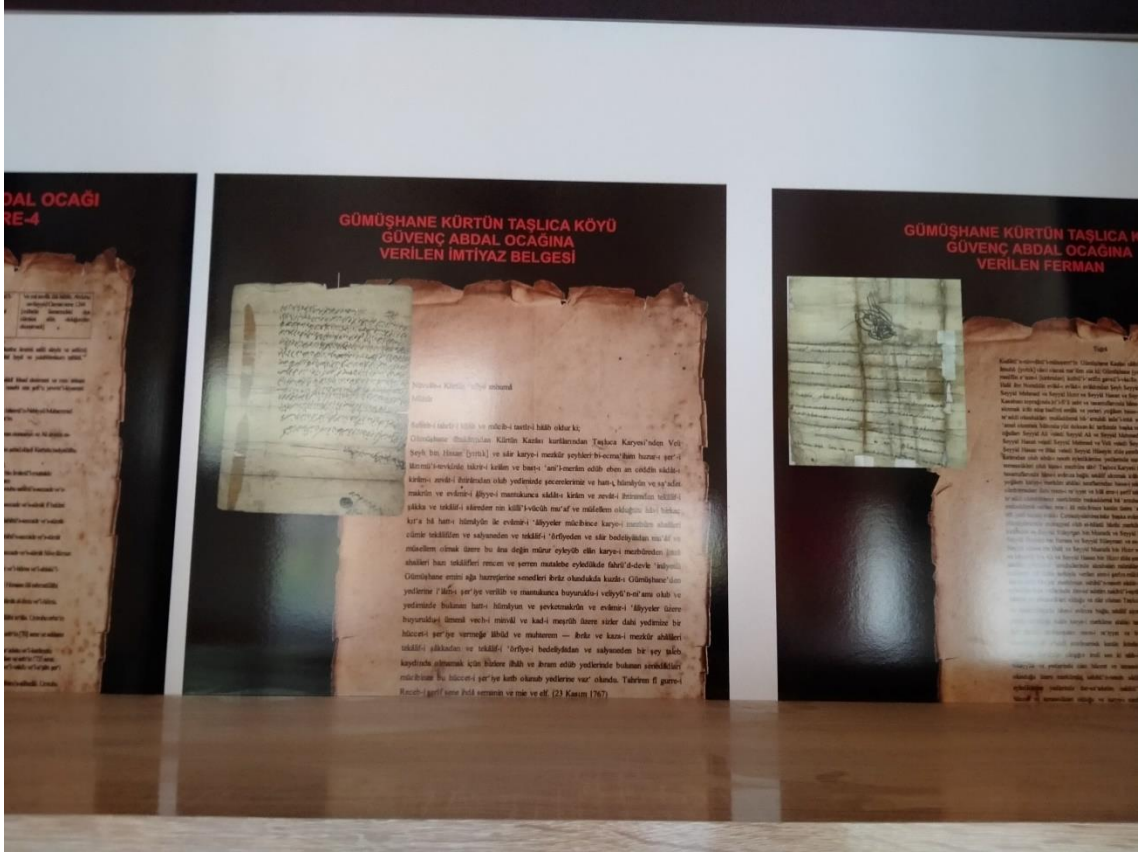
Cemevinde yapılan ikramlardan bir görüntü

Alaplı Merkezde bulunan cemevinin kütüphanesi

Merkez Mahallesi Doğandere Cemevi

Alaplı/Gümeli mahalleler

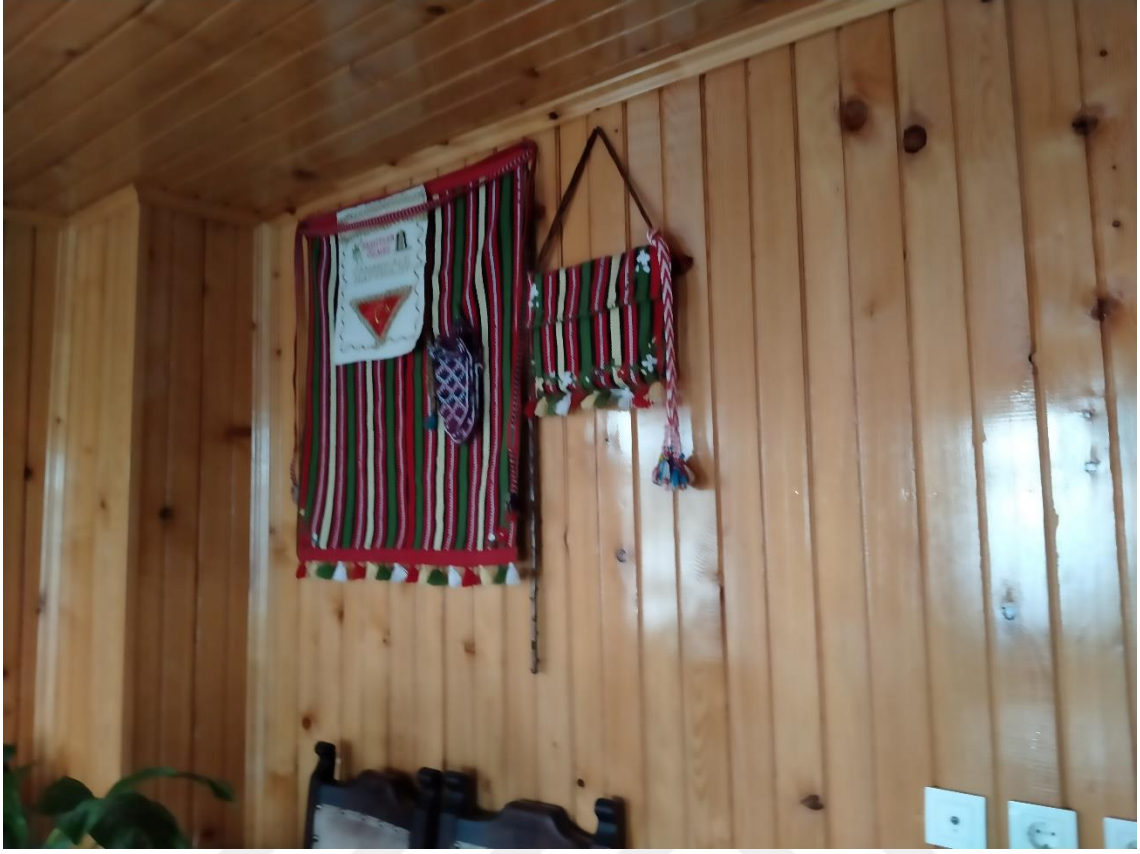
Alaplı/Gümeli Mahalleler

Alaplı/Gümeli Mahalleler

Alaplı/Gümeli Yaylası

Gümeli Merkez Mah. Eski Muhtarının evinden bir görüntü

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Hasan Basri MASALCI	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Masalci, Hasan Basri. “Alevilik ve Sünnilik İlişkisi ve Bu Husus Üzerine Tartışmalı Konular” . 5. Uluslararası İstanbul Güncel Bilimsel Araştırmalar Kongresi Kitabı. ed.Gamze Turun- Ferhat Özel. 537-544. İstanbul/2024	